

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA

DARIUŠ LUČINSKI
CIVILINĖS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

TEMA
**NUOSAVYBĖS TEISĖS OBJEKTO PROBLEMA DOKTRINOJE IR TEISMŲ
PRAKTIKOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
daktaras, profesorius;
Vytautas Pakalniškis

Vilnius, 2005

TURINYS

ĮVADAS	3 psl.
1. SKYRIUS. NUOSAVYBĖS TEISĖS OBJEKTO RYŠIS SU KITOMIS TEISINĖMIS KATEGORIJOMIS	
1.1. Nuosavybės teisės metodologiniai aspektai	6 psl.
1.2. Nuosavybės teisės objektas ir daiktinių teisių objektas	9 psl.
1.3. Civilinių teisių objektų santykis su nuosavybės teisės objektu	11 psl.
1.4. Prievolių objekto santykis su nuosavybės teisės objektu	20 psl.
2. SKYRIUS. NUOSAVYBĖS TEISĖS OBJEKTAS DOKTRINOSE	
2.1. nuosavybės teisės objektas anglosaksų doktrinoje	24 psl.
2.2. nuosavybės teisės objektas kontinentinės teisės sistemos doktrinoje	26 psl.
2.3. nuosavybės teisės objektas šiuolaikiškoje europietiškoje doktrinoje	28 psl.
3. SKYRIUS. NUOSAVYBĖS TEISĖS OBJEKTAS TEISMŲ PRAKTIKOJE IR LR CIVILINIAME KODEKSE	
3.1. nuosavybės teisės objektas teismų praktikoje	31 psl.
3.2. nuosavybės teisės objekto įtvirtinimas LR CK ir su tuo susijusios problemos	35 psl.
4. SKYRIUS. DAIKTAI IR TURTAS	
4.1. Daikto samprata	39 psl.
4.2. Turto samprata	46 psl.
PABAIGA	53 psl.
NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS	55 psl.
SANTRAUKA	60 psl.

IVADAS

Nuosavybės teisė – tai vienas iš pagrindinių civilinės teisės institutų. Nuo šio instituto reglamentavimo ir vietos civilinės teisės sistemoje priklauso visa civilinės teisės struktūra. Nuosavybės teisės institutas yra glaudžiai susijęs su kitomis civilinės teisės pošakėmis bei institutais pvz. prievolių teise, šeimos teise, paveldėjimo teise. Visa tai lemia, kad šis institutas turi būti aiškiai ir visapusiškai reglamentuojamas, neturi būti jokių teisinių spragų. Nuosavybės teisės reglamentavimą, o ypač jos apsaugą užtikrina ne vien tik civilinė teisė, bet ir kitos teisės šakos: konstitucinė teisė (įtvirtindama pagrindines nuosavybės teisės nuostatas, o būtent nuosavybės teisės neliečiamumą), administracinė teisė (numatydamas administracines sankcijas už šios teisės pažeidimą), baudžiamoji teisė (numatydamas bausmes už veikas, kuriomis pažeidžiama kitų asmenų nuosavybės teisė), o taip pat kitos teisės šakos: tarptautinė, finansų ir pan.

Nuosavybės teisė yra rinkos ekonomikos vystymosi pagrindu, todėl jos pripažinimas, reglamentavimas ir gynyba tapo ypač aktualūs atkūrus Lietuvos Respublikai nepriklausomybę t.y. perėjus nuo socializmo prie kapitalizmo. Nepaisant to, kad socializmo laikotarpyje buvo siekiama riboti ir mažinti privačios nuosavybės egzistavimą, iškeliant virš jos visuomeninę nuosavybę, nuosavybės teisės kategorija buvo pakankamai plačiai nagrinėjama ir socialistinių mokslininkų ir teisininkų, kas rodo šios kategorijos didelę reikšmę. Mūsų nuomone, nuosavybės teisė yra neatskiriama nuo pačio asmens, nes nagrinėjant šios teisės atsiradimą istoriniu aspektu, galima pastebėti, kad daiktų pasisavinimas yra būtina žmogaus egzistavimo prielaida. Žmogaus nuo seniausių laikų pasisavindavo įvairius daiktus, siekdamas užtikrinti savo pragyvenimą (su laiku pasisavinamų daiktų skaičius didėjo), ir ginė šiuos daiktus nuo kitų galimų pavojų: kiti žmonės, gyvūnai. Taigi, pasisavinto daikto tarnavimas žmogui priklausydavo nuo asmens savybių (dažniausiai fizinių) šį daiktą išlaidyti savo valdyme atremiant įvairius pasikėsinimus. Atsiradusi teisė nesukūrė nieko naujo, o tik turėjo pripažinti tokią faktinę padėtį bei suteikti jai teisinę apsaugą.

Nepaisant nuosavybės teisės reikšmės visai civilinės teisės sistemai pagrindinės priežastys, kurios lėmė pasirinkti šią magistrinio darbo temą, yra šios:

- 1) Noras pagilinti savo daiktinės teisės žinias. Mykolo Romerio universiteto, Teisės fakulteto, Civilinės ir komercinės teisės katedra nedėsto atskiro dalyko, kuris būtų skirtas daiktinei teisei, lyginant su Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Civilinės teisės ir

civilinio proceso katedroje dėstomais pasirenkamais dalykais: daiktinės teisės teorinės ir praktinės problemos ir lyginamoji daiktinė teisė¹.

- 2) Sudomino V. Pakalniškio Jurisprudencijoje išleistas straipsnis „Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas“, kuris paskatino detaliau išnagrinėti nuosavybės teisės objektų kategoriją

Nuosavybės teisės tema yra pakankamai plačiai nagrinėjama teisinėje literatūroje ir daugelis mokslininkų vien šiai temai yra skyrę nemažai savo darbų. Bet ieškant šiam darbui literatūros nepavyko surasti nuosavybės teisės objekto problemai skirtos atskiros knygos ar straipsnio. Mokslininkai nagrinėjantys nuosavybės teisę savo darbuose tiesiogiai ar netiesiogiai paliesdavo nuosavybės teisės objekto problemas, todėl šiame darbe ir bus remiamasi, kai kuriomis, jų nuomonėmis. Dauguma naudojamos literatūros yra rusų kalba ir rusų mokslininkų – klasikų bei šiuolaikinių civilistų. Anglų kalba literatūra buvo mažai naudojama, nes šia kalba daugiausiai rašo JAV ir Jungtinės Karalystės mokslininkai, o kaip žinoma šios valstybės remiasi anglosaksų teisine sistema, kuri nuosavybės teisę supranta kitaip, negu kontinentinės teisės tradicijos sistema.

Mūsų darbo reikšmė yra teorinio pobūdžio, nes padeda nustatyti su nuosavybės teise susijusias kategorijas, bei jų tarpusavio ryšius, o taip pat šiuo darbu siekiama pateikti iškilusios nuosavybės teisės objekto problemos galimą sprendimo variantą. Taip pat galime išvelgti ir praktinę reikšmę:

- 1) Aiškumą nuosavybės teisės objekto apibrėžimas lemia pažeistos teisės gynbos būdo pasirinkimą t.y. ar pažeista teisė bus ginama daiktiniais, prievolintais ar kitais teisių gynbos būdais.
- 2) Nuo nuosavybės teisės objekto apibrėžimo priklauso kitų civilinės teisės institutų likimas ir civilinės teisės sistema.

Problema – skirtingas nuosavybės teisės objekto supratimas skirtingose doktrinos, bei teismų praktikoje. Tai mūsų nuomone lemia: skirtingos teisinės tradicijos, skirtingai išsivysčiusios teisinės sistemos, skirtingų ideologijų įtaka.

Šio darbo **tyrimo objektu** yra nuosavybės teisės objektas. Tyrimo **dalyku** yra teisinės doktrinos, teismų praktika bei teisės normos.

Darbo tikslas – nustatyti nuosavybės teisės objekto problematiką doktrinoje ir teismų praktikoje bei pateikti jos teisinį vertinimą; pateikti savo iškilusios problemos galimą sprendimo variantą.

Darbo uždaviniai:

---

¹ http://www.tf.vu.lt/index.php?fuseaction=displayHTML&file=File_409.php&langparam=LT&type=v2;
prisijungimo laikas: 2005-02-10.

- 1) išnagrinėti teisinės kategorijas ir nustatyti sisteminius ryšius tarp jų: nuosavybės teisės objektas, civilinių teisių objektas, daiktinės teisės objektas, prievolės objektas
- 2) išnagrinėti nuosavybės teisės objekto supratimą skirtingose doktrinos bei teismų praktikoje
- 3) išnagrinėti daikto sampratą, bei su daikto apibrėžimu susijusias problemas; išskirti daikto požymius, skiriančius šį civilinių teisių objektą nuo kitų objektų
- 4) išnagrinėti turto sampratą, bei nustatyti esančias problemas siekiant apibūdinti šią kategoriją; pateikti turto sampratą

Iškeliamos *hipotezės*:

- 1) civilinių teisių objektų kategorija yra platesnė negu nuosavybės teisės objektų kategorija
- 2) prievolės objektas ir nuosavybės teisės objektas yra skirtingos kategorijos
- 3) nuosavybės teisės objektų ir daiktinės teisės objektų kategorijos yra tapačios
- 4) turto ir nuosavybės sampratos nėra tapačios
- 5) nepakankamai išvystyta teismų praktika nuosavybės teisės objektų srityje

Darbe bus *naudojami metodai*: apibendrinimo, lyginimo, sisteminės analizės, abstrakcijos.

Rašant šį darbą buvo siekiama surasti ir pateikti galimą naują esančios problemos sprendimą, o ne atkartoti jau pasiūlytus sprendimus. Todėl mūsų siūlomas problemos sprendimas skiriasi nuo šiuo metu vyraujančios doktrinos, bei susiklosčiusios teismų praktikos. Autoriaus pagrindinė nuostata rašant šį darbą buvo tai, kad kontinentinės teisės sistema turi išlikti, nors jai yra reikalingi tam tikri pakeitimai, bet jokia būdu negalima kontinentinės teisės sistemoje bandyti įgyvendinti anglosaksų sistemos nuostatų.

Darbas yra surašytas tokiu būdu, kad pradžioje autorius paaiškina su nuosavybės teise susijusias sąvokas ir jų reikšmę. Tolesnėje darbo dalyje nuosavybės teisės objektą bandoma apibrėžti per jo santykį su kitomis teisinėmis kategorijomis, išskiriant šių kategorijų sisteminius ryšius. Toliau nagrinėjamas nuosavybės teisės objekto supratimas doktrinos ir teismų praktikoje, o darbo pabaigoje autorius nagrinėja daiktų ir turto kategorijas.

1. SKYRIUS. NUOSAVYBĖS TEISĖS OBJEKTO RYŠIS SU KITOMIS TEISINĖMIS KATEGORIJOMIS

1.1. Nuosavybės teisės metodologiniai aspektai

Šiame poskyryje išnagrinėsime esminės darbe naudojamas sąvokas, kurios turi reikšmę tolesniam darbo rašymui, o ypač tinkamos terminologijos taikymui. Kitos sąvokos, kurios yra naudojamos tik atskiruose poskyriuose bus paaiškintos tuose poskyriuose, kuriuose jos yra naudojamos.

Teisinėje, ekonominėje ir kitokioje literatūroje, o taip teisės aktuose dažnai naudojami terminai, „nuosavybės teisė“, „nuosavybės teisės objektas“, „nuosavybė“. Todėl šio darbo pradžioje pabandykime išsiaiškinti, ką šie terminai reiškia ir koks yra jų tarpusavio santykis.

Pradėkime nuo termino „nuosavybės teisė“ analizės. Šį terminą mūsų manymu galima suprasti dvejomis prasmėmis: 1) subjektyviaja 2) objektyviaja. Subjektyviaja prasme nuosavybės teisė turi būti suprantama kaip konkrečiam asmeniui priklausanti subjektinė teisė. Objektyviaja prasme nuosavybės teisė turi būti suprantama kaip teisinis institutas (daiktinės teisės sudėtinė dalis) t.y. teisės normų visuma, kurios skirtos reguliuoti tam tikros rūšies visuomeninius santykius.

Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso² (toliau – LR CK) 4.37 straipsnio 1 dalis nurodo: „nuosavybės teisė – tai teisė savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti nuosavybės teisės objektą ir juo disponuoti“. Iš čia matyti, kad įstatymo leidėjas įtvirtina subjektinės nuosavybės teisės sąvoka. Tokia prasme ir mes vartosime nuosavybės teisės terminą savo darbe.

Kitas nemažiau reikšmingas terminas yra „nuosavybės teisės objektas“. Objektas – filosofiniu požiūriu suprantamas kaip visa tai, kas yra priešinama subjektui, į ką nukreipta pažintinė ir kitokia žmogaus veikla³. Todėl nuosavybės teisės objektą reikėtų aiškinti kaip „kažkas“ į ką nukreipta yra nuosavybės teisė.

Daugiausiai problemų sukelia „nuosavybės“ terminas. Pažymėtina, kad įstatymo leidėjas nors ir vartoja šį terminą bet nėra nuoseklus ir šį terminą vartoja skirtingomis prasmėmis. LR CK 4.93 straipsnio 3 dalis nurodo: Nuosavybė iš savininko prieš jo valią neatlygintinai gali būti paimta tik teismo sprendimu ar nuosprendžiu“, LR CK 6.786 straipsnio 1 dalis: „Daiktai, kuriuos komisierius gauna iš komitento arba įgyja komitento lėšomis, yra komitento nuosavybė nuo perdavimo momento“ LR CK 4.14 straipsnio 4 dalis: „Kai pagrindinio

² Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

³ Kiršienė J. Pakalniškis V. Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004. T. 1. P. 112.

daikto perleidimo kito asmens nuosavybėn metu kyla ginčas dėl antraeilio daikto likimo, kartu su pagrindiniu daiktu perleidžiamas to asmens nuosavybėn ir antraeilis daiktas, jeigu neirodyta, kad turi būti pasielgta priešingai.“ LR CK 4.69 straipsnio 1 dalis: „Įgyjamą senatimi nuosavybėn gali būti įgyjami tik tie daiktai, kurie gali būti privačios nuosavybės teisės objektais“, LR CK „Bendrosios nuosavybės dalies pardavėjas ir pirkėjas yra solidariai atsakingi už atsiradusių iki šio daikto dalies pardavimo prievolių, susijusių su parduodamo daikto dalimi, įvykdymą kitiems bendraturčiams“ ir t.t.

Iš čia išdėstytų atskirų LR CK straipsnių galima būtų išskirti nuosavybės termino vartojimą šiomis prasmėmis: 1) kaip nuosavybės teisės sinonimas 2) kaip nuosavybės teisės objekto sinonimas.

„Nuosavybės“ terminas taip pat yra vartojamas LR Konstitucijos 23 straipsnyje: „nuosavybė neliečiama. Nuosavybės teisės saugo įstatymas. Nuosavybė gali būti paaimama tik įstatymų nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama“⁴. LR Konstitucijos komentare nuosavybės sąvoka nėra apibrėžiama. Komentuojant LR Konstitucijos 23 straipsnį K.Jovaišas gana dažnai naudoja nuosavybės sąvoką, bet galima pastebėti, kad ši sąvoka yra naudojama skirtingomis reikšmėmis: kaip nuosavybės teisė, kaip nuosavybės teisės objektas, kaip turto sinonimas⁵.

Dabartinis lietuvių kalbos žodynas „nuosavybę“ aiškina kaip: „1. kam nors priklausantis turtas [...] 2. priklausymas kam nors su teise valdyti, tvarkyti“⁶. Terminą „priklausyti“ žodynas aiškina kaip: „1. būti nuosavybe, priderėti [...] 3. būti valdžioje“⁷. Taigi lingvistine prasme, kai yra vartojamas terminas nuosavybė, siekiama nurodyti, kad kažkas priklauso konkrečiam asmeniui, kad tai yra asmens. Todėl mūsų manymu lingvistine prasme terminą „nuosavybė“ galima vartoti labai plačiai kaip turto, vertybės sinonimą, siekiant apibūdinti savo, priklausantį konkrečiam asmeniui objektą. Bet teisine prasme šis terminas turėtų būti suprantamas kitaip.

Teisinėje literatūroje taip pat nėra vieningo požiūrio dėl „nuosavybės“ termino vartojimo. Nors pastebinamas šio termino sutapatinimas su „nuosavybės teisės“ terminu t.y. šis terminas vartojamas kaip nuosavybės teisės sinonimas ir neišskiriamas skirtumas tarp šių terminų. Mūsų manymu „nuosavybės“ terminą reikėtų aiškinti remiantis tam tikra analogija su terminu „privolė“. Taigi „nuosavybę“ mūsų manymu reikėtų apibrėžti kaip teisinį santykį, kurio viena šalis turi teisę įgyvendinti savo nuožiūra, nepažeidžiant kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų, absoliučią valdžią daikto atžvilgiu, o visi kiti asmenys turi susilaikyti nuo bet kokių veiksmų, kuriais galėtų pažeisti savininko galimybę naudotis daiktu. Teisinėje literatūroje kalbat

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014

⁵ Plačiau apie tai: Jovaišas K. Lietuvos Respublikos komentaras I dalis. Vilnius: Teisės institutas, K.Jovaišo PL, 2000. P. 171-186.

⁶ <http://www.autoinfo.lt/webdic/>; prisijungimo laikas: 2005-10-15

⁷ Ten pat.

apie nuosavybę, kaip teisinį santykį, išskiriamos skirtingos nuomonės, tarp kokių subjektų yra susiklostęs nuosavybės teisinis santykis. Viena iš tokių nuomonių yra, kad tai teisinis santykis atsiranda tarp asmens ir daikto. Mes detaliau nesigilindami į skirtingų požiūrių šalininkų argumentus ir prisilaikysime tos nuomonės, kad teisinis santykis negali būti tarp asmens ir daikto. Todėl kaip ir matyti iš mūsų pateikto nuosavybės kaip teisinio santykio apibrėžimo, mes nuosavybės teisinį santykį laikome kaip teisinį santykį tarp savininko ir visų kitų asmenų dėl daiktų⁸. Panašų „nuosavybės“ kaip teisinio santykio supratimo nurodo ir rusų mokslininkas Grišajev nurodydamas, kad nuosavybė kaip ekonominė kategorija – tai santykiai tarp žmonių, jų kolektyvais atsiradę dėl priklausančio jiems turto⁹.

Rusų mokslininkas E.A.Suchanov nuosavybę siūlo suprasti dviem prasmėmis: 1) ekonominę ir 2) teisinę. Todėl šis mokslininkas nurodo, kad nuosavybė – tai, suprantamai, ne daiktai ir ne turtas, tai – teisės reguliuojamas ekonominis (faktinis) santykis¹⁰.

V.Pakalniškis tokiai E.A.Suchanovo nuomonei prieštarauja nurodydamas: „Su tokiomis išvadomis sunku sutikti. Pirma, nuosavybė yra vientisas reiškinys ir tik mokslinio tyrimo tikslais, taikant abstrahavimosi metodą, atskirus jos elementus galima atskirti, tačiau tai nereiškia, kad gyvenime tie elementai, t.y. ekonominė ir teisė nuosavybė, gali egzistuoti atskirai vienas nuo kito. Vadinasi, pagrindiniame valstybės įstatyme (Konstitucijoje) ir Civiliniame kodekse vartojama nuosavybė kategorija negali turėti kitokių, ne teisinių prasmų. [...] nuosavybės santykių, kaip ir kitų santykių, teisinis reglamentavimas yra kompleksinis [...] Todėl ir nuosavybės santykius reglamentuojančios teisės normos sudaro vientisą sistemą, sudarytą tiek iš viešosios teisės (konstitucinės, administracinės ir kt.), tiek iš privatinės teisės normų. Šiuo atveju būtų galima pastebėti tik vieną skirtumą tarp konstitucinių ir kitų įstatymų – tai, kad konstitucinė nuosavybės teisės kategorija yra plačiausio turinio, o paprastuose įstatymuose galimas nuosavybės santykių teisinio diferencijavimas pagal objektą (pvz. nuosavybės teisės į daiktus, kapitalą, lėšas ir pinigus) arba pagal subjektus ir pan. [...]“¹¹.

Mūsų nuomone, „nuosavybės“ terminas yra pakankamai paplitęs visuomenėje ir gana dažnai yra naudojamas. Todėl jį galima skirtingai suprasti ir aiškinti tiek skirtingų mokslų požiūriu, tiek tame pačiame moksle išskiriant plačiąją ir siaurąją prasmę. Taigi, manome, kad plačiąją prasme „nuosavybė“ turi būti aiškinama kaip visuomeninis santykis tarp žmonių dėl turto. Šia prasme nuosavybės teisės objektu gali būti laikomas bet koks turtas, svarbu, kad jis

⁸ Plačiau apie nuosavybę kaip teisinį santykį ir įvairius mokslininkų požiūrius, bei detalesnio savo nuomonės pagrindimo nepateikiame, nes tai nėra mūsų tyrimo objektu

⁹ Гришаев С.П. Гражданское право. Москва: Юристъ, 2001.Т.1. Р. 221.

¹⁰ Plačiau apie tai: Суханов Е.А. Гражданское право: Учебник. М.: Издательство БЕК, 1998. Р. 214

¹¹ V.Pakalniškis. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20). P.70.

turėtų vertę. Tokiam nuosavybės supratimui būdingi yra terminai „mano“, „man priklausanti“ vartojimas, todėl visai tai kas „man priklauso“ ar „yra mano“ vadinama nuosavybe.

Bet civilinėje teisėje (kontinentinės teisės sistemos valstybėse), nuosavybė turi būti suprantama siauriau. Apibūdinant nuosavybės elementą - nuosavybės teisę, galima nurodyti, kad tai pati plačiausia teisė į daiktą. Tokio požiūrio reikėtų prisilaikyti vien dėl kontinentinės teisės sistemos tradicijų, kurių pagrindu buvo sukurta visa teisinė sistema. Todėl tolesnėje darbo dalyje nuosavybės teisės sąvoką vartosime daiktinės teisės prasme.

Greta „nuosavybės“ termino kartais yra vartojamas terminas „privati nuosavybė“. Kai kurių autorių nuomonė (pvz. L.V.Ščennikova), reikia atsisakyti nuo neberekalingo žodžio privati naudojimo, nes toks terminas prigijo esant komunistinei ideologijai¹². Privačios nuosavybės terminas atsiranda nuosavybės teisę skirstant pagal subjektus, kuriems ji priklauso t.y. jeigu nuosavybės teisė priklauso valstybei, tai yra vadinama viešoji nuosavybė, o jei nuosavybės teisė priklauso fiziniam ar juridiniam asmeniui (bet ne valstybei), tai tokia nuosavybė yra vadinama privačia. Toks skirstymas didelę reikšmę turėjo komunistinėje santvarkoje, kur viešoji nuosavybė turėjo prioritetą prieš privačia nuosavybę (pvz. už valstybinio turto pagrobimą buvo skiriamos didesnės bausmės negu už privataus). Bet šiuo metu visos nuosavybės teisės formos nepriklausomai nuo subjekto yra vienodai vertinamos ir ginamos. Todėl terminas „privati“ šiuo metu tampa nelabai aktualūs, ir todėl neberekėtų jo vartoti.

1.2. Nuosavybės teisės objektas ir daiktinių teisių objektas

Visa LR CK 4 knyga yra skirta daiktinės teisės reglamentavimui. Bet nepaisant pakankamai detalaus reglamentavimo LR CK neapibrėžia kas yra laikoma daiktinės teisės objektu. Todėl pabandykime paanalizuoti atskirus daiktinės teisės institutus siekiant nustatyti, ką reikėtų laikyti daiktinės teisės objektais.

LR CK 4.22 straipsnio 1 dalis nurodo: „Daikto valdymu, kaip savarankiška daiktine teise, kuri yra pagrindas nuosavybės teisei pagal įgyjamąją senatį įgyti, laikomas faktinis daikto turėjimas turint tikslą jį valdyti kaip savą“, LR CK 4.24 straipsnis nurodo, kad valdymo teisės objektu gali būti kiekvienas daiktas, kuris gali būti nuosavybės teisės objektu. Taigi iš šių teisės normų galima daryti išvadą, kad valdymo teisės objektu laikomas – *daiktas*.

LR CK 4.106 straipsnio 1 dalis nurodo: „Turto patikėjimo teisė – tai patikėtinio teisė patikėtojo nustatyta tvarka ir sąlygomis valdyti, naudoti perduotą turtą bei juo disponuoti“. Iš čia matyti, kad turto patikėjimo teisės objekto laikomas – *turtas*.

---

¹² Щенникова Л.В. Вещное право: Учебное пособие. Пермь: Изд-во Пермского университета, 2001. P.62.

LR CK 4.111 straipsnio 1 dalis nurodo: „Servitutas – tai teisė į svetimą nekilnojamąjį daiktą, suteikiama naudotis tuo svetimu daiktu (tarnaujančiuoju daiktu), arba to daikto savininko teisės naudotis daiktu apribojimas, siekiant užtikrinti daikto, dėl kurio nustatomas servitutas (viešpataujančiojo daikto), tinkamą naudojimą.“ Taigi įstatymo leidėjas servituto objektu laiko – *nekilnojamą daiktą*.

LR CK 4.142 straipsnio 1 dalis nurodo: „Uzufukto objektu gali būti kiekvienas nesunaudojamas ir kilnojamasis, ir nekilnojamasis daiktas, kuris yra nuosavybės teisės objektas“. Taigi, uzufukto objektu, gali būti nors ir ne kiekvienas, bet – *daiktas*.

LR CK 4.160 straipsnio 1 dalis nurodo: „Užstatymo teisės turėtojas turi teisę ant kitam asmeniui priklausančios nuosavybės teise žemės įsigyti nuosavybėn ar turėti nuosavybės teise statinius bei daugiamečius sodinius“. Kaip matome įstatymo leidėjas užstatymo teisės objektu laiko žemę t.y. – *daiktą*.

LR CK 4.165 straipsnio 1 dalis nurodo: „Ilgalaikė nuoma (emphyteusis), kaip daiktinė teisė, – teisė naudotis kitam asmeniui priklausančiu žemės sklypu ar kitu nekilnojamuoju daiktu nebloginant jo kokybės, nestatant statinių, nesodinant daugiamečių sodinių ir neatliekant kitų darbų, kurie iš esmės padidintų naudojamos žemės ar kito nekilnojamojo daikto vertę, išskyrus atvejus, kai yra nuomotojo sutikimas“. Iš čia matyti, kad ilgalaikės nuomos objektu gali būti – *nekilnojamas daiktas*

LR CK 4.171 straipsnio 1 dalis nurodo: „Hipotekos objektu gali būti atskiri viešame registre registruojami, iš civilinės apyvartos neišimti nekilnojamieji daiktai, kurie gali būti pateikti parduoti viešose varžytynėse“. Taigi hipotekos objektu yra – *nekilnojamas daiktas*.

LR CK 4.201 straipsnio 1 dalis nurodo: „Įkeitimo objektu gali būti kilnojamieji daiktai ir turtinės teisės. Taigi įkeitimu objektu laikomas – *turtas*.

LR CK 4.229 straipsnio 1 dalis nurodo: „Kitam asmeniui priklausančio daikto teisėtas valdytojas, turintis reikalavimo teisę į daikto savininką, gali sulaikyti jo daiktą tol, kol bus patenkintas reikalavimas“. Kaip matyti daikto sulaikymo teisės objektu gali būti – *daiktas*.

LR CK 4.236 straipsnio 1 dalis nurodo: „Šio skyriaus normos reglamentuoja kiekvieno asmens, kuris administruoja kitam asmeniui nuosavybės teise priklausančią turtą, veiklą, išskyrus atvejus, kai šis kodeksas arba kiti įstatymai nustato kitokią turto administravimo būdą“. Taigi turto administravimo teisės objektu laikomas – *turtas*.

Iš atliktos daiktinių teisės institutų analizės matome, kad sunku pasakyti, kas įstatymo leidėjo nuomone yra daiktinės teisės objektu: ar daiktai ar turtas. Visgi galima būtų pasakyti, kad įstatymo leidėjas daiktinės teisės objektu laiko turto, o tik atskirų daiktinės teisės rūšių objektais gali būti tik daiktai.

Mūsų manymu, pats daiktinės teisės terminas nurodo, kad yra šios teisės objektu turėtų būti tik daiktai, kadangi visa daiktinės teisės pošakė yra skirta reguliuoti teisinius santykius tarp žmonių dėl daiktų. Taigi manytume, kad yra nepagrįstas įstatymo leidėjo bandymas atskirais daiktinės teisės institutų objektais laikyti ne tik daiktus, o kitą turtą. Tokia įstatymo leidėjo pozicija neatitinka daiktinės teisės pošakės pavadinimui, o taip pat galima pastebėti, kad dauguma daiktinės teisės institutų (pvz. nuosavybės teisės institutas) iš esmės yra pritaikyti vien tik daiktams.

Nuosavybės teisė yra viena iš daiktinių teisių rūšių. Lyginant su kitomis daiktinėmis teisėmis nuosavybės teisė pasižymi savo platumu. Nors LR CK 4.37 straipsnio 1 dalis šią teisę apibūdina per valdymo naudojimo, disponavimo triadą, bet mūsų nuomone, nuosavybės teisę reikia suprasti kaip plačiausią teisę į daiktą, t.y. kaip daugiausiai elgesio galimybių suteikiančią teisę. Nuosavybės teisė turi būti suprantama kaip teisė leidžianti elgtis su daiktu savo nuožiūra, nepažeidžiant kitų asmenų interesų ir viešosios tvarkos. Kitaip galima būtų nurodyti, kad nuosavybės teisė savininkui leidžia viską daryti su daiktu, išskyrus tai, kas yra draudžiama. Todėl ir dažnai teisinėje literatūroje kritikuojant nuosavybės teisės apibrėžimą per triadą, minimas triados nepakankamumas, nes negalima išvardinti visų galimų veiksmų su daiktu.

Kitos daiktinės teisės lyginant su nuosavybės teise pasižymi siauresniu pobūdžiu ir joms yra būdingas konkrečiai apibrėžtos leistino elgesio ribos t.y. galima tik tai, kas yra nurodyta. Taigi, leistino elgesio ribos yra pagrindiniu kriterijumi atskiriant skirtingas daiktines teises. Šią skirtumą galima būtų pavaizduoti tokiu pavyzdžiu: asmuo „X“ turi servituto teisę (kelio servitutas) į žemės sklypą „A“; asmuo „Y“ turi nuosavybės teisę į „A“ žemės sklypą. Šioje situacijoje abu asmenys turi skirtingas daiktines teises, bet jų objektu yra tas pats daiktas t.y. „A“ žemės sklypas. Šiuo atveju skiriasi tik asmenų leistino elgesio galimybės: savininkas gali elgtis bet koku būdu su daiktu, išskyrus draudimus kuriuos nustato: servitutas, kitų asmenų teisės ir interesai, viešoji tvarka; o servituto turėtojas turi teisę tik naudotis žemės sklypu kiek tai susiję su pravažiuoimu t.y. jo galimo elgesio ratas yra ribotas ir aiškiai apibrėžtas.

Mūsų nuomone, daiktinės teisės objektu visada gali būti tik daiktas, o kadangi nuosavybės teisė yra daiktinė teise, tai jos objektu taip turėtų būti tik daiktai.

1.3. Civilinių teisių objektų santykis su nuosavybės teisės objektu

LR CK nepateikia civilinių teisių objektų įstatyminės sąvokos, o tik apsiriboja 1.97 straipsnyje civilinių teisių objektų nebaigtinio sąrašo pateikimu. LR CK komentaras nurodo: „civilinių teisių objektai yra visa tai, su kuo yra susijusios civilinių teisinių santykių subjektų

teisės ir pareigos¹³. Ši pateikta sąvoka yra bendro pobūdžio ir remiantis ja negalima tiksliai pasakyti su kuo yra siejamos teisinių santykių subjektų teisės ir pareigos t.y. kas tai yra „visa tai“?

Todėl toliau šiame darbe reikėtų detaliau panagrinėti subjektinės teisės kategoriją, siekiant nustatyti jos objektus bei tarpusavio santykius su kitomis teisinėmis kategorijomis.

Teisinėje literatūroje yra įvairių subjektinės teisės apibūdinimų. Rusų mokslininkas S.N.Bratus apibrėžė ją kaip: „pripažintas ir įstatymu užtikrintas asmens elgesio matas“¹⁴. Kai kurie mokslininkai tokį požiūrį kritikuoja dėl termino „matas“ taikymo. Mokslininkas S.F.Kečekjan nurodo: „Matas tai kiekybinė kategorija, kuri skirta įvairių dydžių matavimui. Tuo tarpu teisės užtikrintą elgesį mes negalima pamatuoti“¹⁵. N.G.Aleksandrov siūlo S.N.Bratus pateiktą sąvoką papildyti ir elgesio rūšimi, o ne vien tik vartoti terminą „matas“, nes tai apibūdintų tiek kiekybinius, tiek kokybinius kriterijus¹⁶. Mokslininkė A.Vlasova skyrusi pakankamai daug dėmesio subjektinės teisės nagrinėjimui savo darbe prieina prie jos požiūriu tinkamiausio subjektinės teisės apibūdinimo: „subjektinė teisė – tai konkretaus asmens, su tikslu patenkinti jo teisėtą interesą, leistino elgesio matas, kuris pasireiškia galimybėmis pačiam atlikti konkrečius veiksmus ir teisę turinčio subjekto galimybe reikalauti atitinkamo elgesio iš įpareigoto asmens ar asmenų“¹⁷. A.Vaišvila nurodo: „subjektinė teisė visada yra ne asmens savybė, o abipusio žmonių įsipareigojimo dėl tam tikrų vertybių apsaugos santykis, galiausiai garantuojamas valstybės prievarta“¹⁸. S.Vansevičius nurodo: „subjektinė teisė yra teisės subjektų (piliečių ir organizacijų) turimų teisių sistema, jų teisinė galia“¹⁹. Kaip matome teisinėje literatūroje yra daugybė subjektinės teisės apibrėžimų. Bet mūsų darbo tikslas nėra subjektinės teisės kategorijos apibrėžimas, todėl nesigilinsime labiau į šią kategoriją, o apsiribokite vien tik pagrindinių požymių iš šios kategorijos, turinčių įtaką tolesniam mūsų darbui, išskyrimu. Mūsų darbe subjektinės teisės svarbiausias požymis yra, tai, kad subjektinė teisė, tai yra teisė, kuri priklauso konkrečiam teisės subjektui, todėl šia kategorija siekiama parodyti, kad tam tikra teisė nėra abstrakti, o tai, kad ši teisė yra konkretaus subjekto.

Kyla klausimas, ar nuosavybės teisė priklausanti konkrečiam asmeniui yra subjektinė teisė? Atsakymas į šį klausimą yra teigiamas. Subjektinė teisė yra platesnė kategorija, kuri apima bet kokias teises priklausančiam konkrečiam asmeniui, o taip pat ir nuosavybės teisę.

¹³ Bakanas A. Bartkus G. Dominas G. ir kt. /vad. V.Mikelėnas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001. P. 213.

¹⁴ Братусь С.Н. О соотношении гражданской правоспособности и субъективных гражданских прав. P. 33

¹⁵ Кечекьян С.Ф. Указ.соч. P. 56.

¹⁶ Александров Н.Г. Законность и правоотношения в советском обществе. М.: Госюриздат, 1955. P. 110.

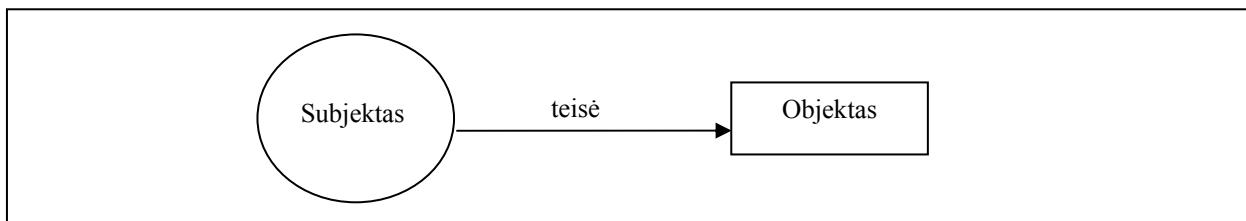
¹⁷ Власова А.В. Структура субъективного гражданского права. P.13.

¹⁸ Vaišvila A. Teisės teorija: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2000. P. 118.

¹⁹ Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija:mokomoji priemonė. Vilnius: Justitia, 2000. P.108.

Tolesniam tyrimui didelę įtaką turi subjektinės teisės struktūros elementų nustatymas. Mūsų manymu, apibūdinant subjektinę teisę išskiriami tokie elementai: objektas, teisė ir subjektas. Šią struktūrą pateikiame 1 schemeje.

1 schema. Subjektinės teisės struktūra

Šioje subjektinės teisės struktūroje subjektu yra asmuo arba asmenų kolektyvas, kuriam priklauso subjektinė teisė. Objektu yra tai į ką nukreipta teisė. Teisė yra jungiantis elementas subjektą su objektu, ir šis elementas yra apibūdinamas leistino elgesio matu t.y. kokybiniais ir kiekybiniais kriterijais. Mūsų pateiktoje, subjektinės teisės struktūroje visi elementai yra svarbūs ir būtini, nes nors vienam pradingus dingsta ir subjektinė teisė t.y išnykus tokiam elementui kaip subjektas negalima kalbėti apie subjektinę teisę, nes išnykus subjektui dingsta ir pati subjektinė teisė, kadangi ji niekam nepriklauso. Taip pat ir išnykus objektui teisė į tai ko nėra praranda savo prasmę dėl to ir dingsta ir subjektinė teisė²⁰. Šios struktūros elementas „teisė“ nesant objekto tampa visiškai beprasmis t.y. jei asmuo turi tik teisę, nenurodant jos objekto. „Teisė“ šioje sistemoje yra objektą su subjektu jungiančiu elementu t.y. tarsi laidas kuris jungia energijos šaltinį (objektą) su energijos naudotoju (subjektas).

Dabar plačiau panagrinėsime subjektinės teisės vieną iš elementų – objektą. Objektu, kaip jau anksčiau minėta, laikoma materialaus ir nematerialaus pasaulio dalis į kuria nukreipta subjekto pažintinė veikla. Remiantis šia sąvoka galima būtų pasakyti civilinių teisių objektu yra materialaus ir nematerialaus pasaulio dalis į kurią nukreipta asmens subjektinė teisė. Kai kurių mokslininkų nuomone tokiu objektu yra visuomeniniai santykiai, kuriuos reguliuoja teisė. Su šiuo požiūriu galima būtų sutikti, jeigu būtų siekiama apibrėžti objektyviosios teisės objektą, o tiksliau teisinio reguliavimo objektą, kuris ir yra teisės normų reguliuojami visuomeniniai santykiai.

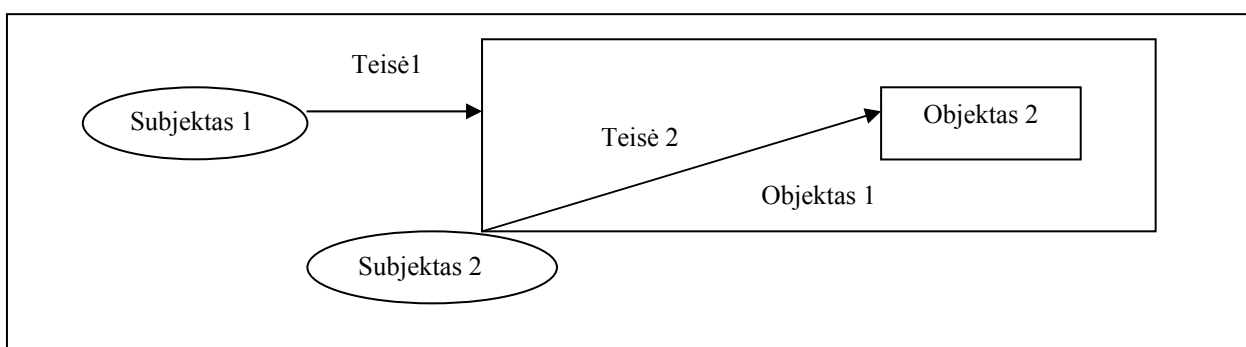
Atsižvelgus į LR CK 1.97 straipsnio 1 dalyje išvardintą civilinių teisių objektų sąrašą, galima būtų padaryti išvadą, kad įstatymų leidėjas civilinių teisių objektus sieja su tam tikromis **vertybėmis**, kurios yra tiek materialaus tiek nematerialaus pavidalo. Todėl subjektyvių civilinių teisių objektais laikysime teisės saugomas vertybes.

²⁰ Autorius detaliau nesigilina į tokius atvejus, kai išnykus objektui subjektinė teisė į objektą transformuojasi į kitą teisę pvz. teisę reikalauti atlyginti padarytą žalą.

Kyla klausimas kodėl civilinių teisių objektų terminas yra naudojamas daugiskaita? Ar čia yra tiesiog atsitiktinumas, ar tiesiog būtinybė (pvz. kai kurių daiktų pavadinimai lietuvių kalboje neturi vienaskaitos pvz. kelnės, durys, pinigai). V.A Lapač šiuo klausimu yra nurodęs, kad toks termino naudojimas daugiskaita (daugiskaita naudojama ir rusų kalboje) yra pasirinkta neatsitiktinai. Šio mokslininko nuomone: „Įstatymo leidėjas vengia vienaskaitos, nes šios kategorijos skirstos atspindėti visą spektrą išorinių teisinių reiškinių, dėl kurių [...] sukurtos tapatumo realijos: turtas, daiktai, pinigai, vertybiniai popieriai, turtinės teisės ir t.t. Šis nedidelis filosofinis pastebėjimas, mūsų nuomone, turi atitinkamą reikšmę aiškinant jos prasmę, kurią įstatymo leidėjas įdeda į vartojamą sąvoką. „Civilinių teisių objektai“ dėl to neturi vienaskaitos, nes jie yra suprantami kaip teorinių idėjų teisinis kontinuumas apie turtinių ir socialinių vertybių sistemą“²¹.

LR CK kaip vieną iš teisių objektų nurodo turtines teisės (CK 1.112 str.), asmeninės neturtinės teisės (CK 1.114 - 1.115). Kyla klausimas ar teisė gali būti kitos subjektinės teisės objektu? Jeigu mums pripažinus, kad objektu gali būti tik vertybės, tai jeigu įstatymų leidėjas teisės įtvirtina kaip teisės objektus, tai reiškia, kad teisė yra laikoma vertybe. Mūsų nuomone, teisė nėra vertybė ir todėl ji negali būti subjektinės teisės objektu. Pabandykime išivaizduoti kaip atrodytų tokios teisės į teisę struktūra. Ją galima pavaizduoti schema.

2 Schema. Subjektinės teisės, kurios objektu yra teisė, struktūra

Kaip matome, pripažinus struktūros „teisės į teisę“ galimumą, subjektinės teisės objektu virsta elementai „objektas“ ir „teisė“. Manytume, kad teisingiausia tokia situaciją būtų vertinti kaip subjektinės teisės subjektų pasikeitimas, o ne „teisei į objektą“ objekto režimo suteikimas. Taigi, pateiktą schemoje modelį reikėtų vertinti, kad „subjektas1“ turi „teisė2“ į „objektą2“.

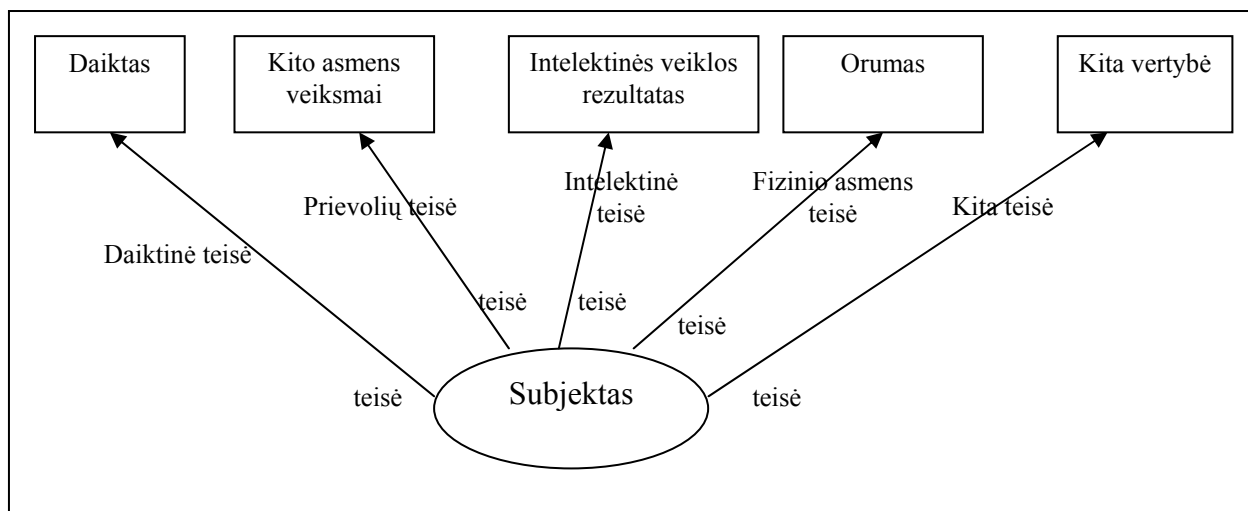
Mūsų manymų objektu visada gali būti tik vertybė, kuri gali būti tiek materialiai tiek nematerialiai. Bet pati teisė nėra vertybė ir negali būti subjektinės teisės objektu.

²¹ Лapaч В. А. Система объектов гражданских прав теория и судебная практика. Санкт-Петербург: Юридический Центр ПРЕСС, 2002. P.83.

Pripažinus subjektinės teisės struktūra „teisė į teisę“ galima labai sudėtinga ir neaiški struktūrą t.y. struktūra iki begalybės, nes teisės objektu į kurią priklauso subjektinė teisė irgi gali būti teisė kurios objektu yra kita teisė ir taip iki begalybės. „Teisės“ su „objektu“ santykis mūsų manymu reikėtų vertinti kaip tikslo (objektas) ir priemonių (teisė) santykį t.y. priemonė yra naudojama tikslui pasiekti, o kai nėra tikslo, tai nereikalinga ir priemonė, bet nereikia pamiršti, kad neturint priemonės, mes tikslo irgi nepasieksime.

Todėl atsižvelgiant į mūsų pateiktas anksčiau išvadas galima būtų padaryti dar vieną išvadą, kad subjektinę teisę į daiktą galima pavadinti daiktinę subjektinę teisę; subjektinę teisę į veiksmus - prievolių teisę; subjektinę teisę į intelektinės veiklos rezultatą - intelektinę teisę ir t.t. Visos šios subjektinės teisės turi skirtingą objektą, todėl turi būti skirtas skirtingas teisinis režimas (reglamentavimas), kuri sudaro atskiri civilinės teisės (objektyvios) pošakės (institutai). Visą tai galima pavaizduoti tokia schema.

3 schema. Asmens subjektinių teisių struktūra

Iš šios schemos matyti, kad objektas ir lemia teisinio regulavimo specifiką. Todėl ypač svarbu yra tiksliai apibrėžti civilinių teisių objektus, kad būtų aišku, kokiam objektui taikyti kokį režimą. Kito objekto „įskverbimas“ ir bandymas taikyti jam nebūdinga regulavimą lemia nepaaiškinamų reiškinių atsiradimą ir tai neduoda jokios naudos.

Vertinant daiktinę teisę per subjektinės teisės prizmę galima nurodyti, kad daiktinė teisė yra subjektinė teisė į daiktą. Kadangi nuosavybės teisė yra viena iš daiktinės teisės rūšių, tai ji taip pat yra subjektinė teisė į daiktą. Bet skirtingos daiktinės teisės skiriasi tarpusavyje elementu „teisė“ kokybiniais ir kiekybiniais kriterijais. Todėl pati plačiausia subjektinė teisė į daiktą ir yra vadinama nuosavybės teisė.

Kai kurie mokslininkai, vertinant civilinių teisių objektų apyvartą dažnai iškelia klausimą: o kaip asmuo, kuriam priklauso vertybė gali ją perleisti kitiems asmenims neturėtumas

nuosavybės teisės į šią vertybę? Mūsų manymu, subjektinė teisė negali egzistuoti be subjekto t.y. ji pati savaime yra „pritvirtinta“ prie subjekto ir objekto. Todėl vertybė papildomai neturi būti „pritvirtinama“ dar nuosavybės teise. Tai dar ir patvirtina „teises į teisę“ negalimumą. Tokia šiuo metu vyraujanti pozicija apie „teisę į teisę“ yra įnešanti daug neaiškumo, problemų ir griauanti teisės sistemą. Įsivaizduokime, kad asmeniui priklauso tam tikra vertybė (pvz. daiktas). Teisiškai tai apibūdinama, kaip subjektinės teisės į daiktą turėjimas. Kadangi subjektinė teisė, kai kurių mokslininkų nuomone, gali būti subjektinės teisės objektu, tai atsiranda antra vertybė t.y. asmuo turi ir daiktą ir subjektinę teisę į tą daiktą. Bet subjektinė teisė, pagal šią nuomonę juk turėtų būti „pritvirtinta“ prie subjekto nuosavybės teise, todėl atsirandą nuosavybės teisė į subjektinę teisę į daiktą. Tuo viskas dar nesibaigia, juk subjektinė nuosavybės teisė irgi turi būti pritvirtinta kita nuosavybės teise, todėl gaunasi, kad asmuo dar turi nuosavybės teisę į nuosavybės teisę į subjektinę teisę į daiktą. Bet ši teisė juk irgi priklauso asmeniui nuosavybės teise, todėl ir gaunasi begaline teisių į teises struktūra, nors iš tikrųjų vertybė šiuo atveju yra tik materialus daiktas.

Mūsų nuomone, reikia visada nustatyti tikrąjį teisės objektą ir juo nelaikyti teisės. O šiuo metu tam nėra neskiriama pakankamai dėmesio. Dėl to atsirado klaida, kuri pradėjo po truputį griauti sistemą. Ši klaida yra pripažinimas, kad subjektinės teisės objektu gali būti subjektinė teisė. Šis iš pirmo žvilgsnio netoks ir reikšmingas teiginys, po truputį „išsišaknėja“ į teisinę sistemą būdamas svetimkūniu, ko pasėkoje pradeda griūti visa sistema, atsiranda nepaaiškinamų teisinių institutų pvz. teisių pirkimas – pardavimas. Tuo pačiu metu visuomenėje, o ypač verslo santykiuose pastebimas tokių teisiniu požiūriu klaidingu reiškinių atsiradimas kaip paslaugų pirkimas – pardavimas (vietoj paslaugų teikimo); draudimo liudijimų pardavimas (vietoj draudimo sutarčių sudarymo).

Autoriaus nuomone, civilinių teisių objektų kategorija yra ypatingai svarbi kontinentinės teisės sistemai, nes nuo teisės objekto priklauso jo reglamentavimas. Šiuo metu atsiranda vis daugiau vertybių ir tai aiškiai suprantama vystantis ekonomikai, technologijoms. Atsiranda tokios vertybės, kurios prieš kelis dešimtis, šimtus metų nebuvo net laikomos vertybėmis pvz. intelektinės veiklos dėka sukurtas kūrinys, galimybė naudotis oro erdve, elektromagnetinės bangos, kompiuterinės programos ir t.t. Todėl tuo pačiu metu turi vystytis ir keistis teisė. Teisės vaidmuo šiuo atveju turi pasireikšti per tų vertybių pripažinimą teisės objektais ir atitinkamo teisinio režimo suteikimas (reglamentavimas).

Bet, deja, kaip rodo praktika, teisė kartais atsilieka nuo realaus gyvenimo. Todėl kyla problema, kaip elgtis su tokiomis vertybėmis, kurios nėra pripažintos teisės normų teisės objektais ir nėra joms suteiktas joks teisinis reguliavimas? Šiuo atveju įstatymo leidėjas turėtų pasielgti dvejopai: pirmas variantas - įstatymu pripažinti tokias vertybės esančiais ribotos civilinės apyvartos ar išimtomis iš civilinės apyvartos. Ir atitinkamai padaryti pakeitimus

viešosios teisės šakose numatant teisinę atsakomybę už bet kokius veiksmus, kurie nėra leidžiami teisės aktuose su šiais objektais. Tokiu atveju teisės normų dėka bus pasiekta, kad naujai atsiradusių ir paplitusių visuomenėje objektų apyvarta bus nuslopinta. Antras variantas – pripažinti tokias vertybės teisės objektais suteikiant jiems atitinkamą teisinį reglamentavimą. Tai pasielgiama tokiu atveju, kai vertybės yra naudingos visuomenei ir todėl joms reikia suteikti atitinkamą teisinę apsaugą, o tuo pačiu skatinant jų apyvartą. Šiuo atveju galima būtų išskirti būtinus įstatymo leidėjo veiksmus: 1) vertybės pripažinimas teisės objektu 2) teisinio režimo suteikimas (reglamentavimas)

Šiais išvardintais atvejais situacija rodos yra išspręsta ir nekyla jokių problemų. Bet problema atsiranda tokiu atveju, kad atsiradus naujai vertybei įstatymų leidėjas nesiima jokių veiksmų t.y. nei įstatymu uždraudžia jos apyvartą, nei įtvirtina ją teisių objektų sąraše suteikiant jai teisinį reglamentavimą. Mūsų manymu tam, kad vertybė būtų teisės objektu ji turi būti pripažinta teisės objektu. Nesant jos įtvirtintos teisės normose, tokia vertybė gali egzistuoti visuomeniniuose santykiuose, bet teisė jos atžvilgiu yra abejinga. Šiuo atveju atsiranda tokia pati situacija kaip nesant teisės normos negali būti teisinio santykio. Šiai mūsų nuomonei prieštaraujant gali būtų pateikti tokį argumentą, kad LR CK 1.97 straipsnio 2 dalis nurodo: „daiktai, kurie yra išimti iš civilinės apyvartos, arba kurių apyvartą yra ribota, turi būti išakmiai nurodyti įstatymuose. Priešingu atveju laikoma, jog tų daiktų ar turto civilinė apyvarta neapribota“. Iš šios įtvirtintos prezumpcijos, lyg tai būtų galima daryti išvadą, kad jeigu nėra įstatymo uždraudžiančio apyvartą, tai vertybė laikoma apyvartos objektu tuo pačiu ir teisės objektu. Bet tokia išvada, mūsų manymu yra klaidinga, nes reikia išskirti tokias situacijas, kai: 1) teisė uždraudžia išvardintų objektų apyvartą; 2) teisė įtvirtina konkrečias vertybes kaip teisės objektus 3) teisė lieka abejinga tam tikrų vertybių atžvilgiu t.y. nei uždraudžia, jei suteikia pripažinimą teisės objektu. Todėl sprendžiant iškilusią problemą mes ir susiduriame su tokiu atveju, kai teisė lieka abejinga tam tikrų objektų atžvilgiu. Tas abejingumas dažniausiai pasireiškia tame, kad įstatymų leidėjas nespėja operatyviai reaguoti į visuomenėje vykstančius pasikeitimus ir naujų vertybių įtvirtinimą. O taip pat didelę įtaką turi pakankamai ilgas įstatymo leidybos procesas.

Lietuvos įstatymų leidėjas, mūsų manymu, atsižvelgiant į civilinės apyvartos specifiką, pasielgė šiuo klausimu visiškai apgalvotai įtvirtinant CK 1.97 straipsnio 1 dalyje nebaigtinį civilinių teisių objektų sąrašą t.y. išvardijo pagrindinius ir dažniausiai pasitaikančius objektus ir išvardijimą baigiant „taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės“. Ši nuostata reiškia, kad bet kokia vertybė (tiek turtinė, tiek neturtinė) yra civilinių teisių objektu.

Bet, kaip anksčiau minėta, nepakanka vien tam tikros vertybės pripažinimo teisės objektu, o reikalingas ir teisinis reglamentavimas, kuriuo būtų apibrėžtos teisės į naują objektą

atsiradimo pagrindai, teisės įgyvendinimo ribos, teisės gynybos būdai ir priemonės ir kiti reikšmingi aspektai. Tokį specifinį reglamentavimą ir lemia paties objekto (vertybės) specifika, kuri ir atskiria šį objektą nuo kitų civilinių teisių objektų. Problema pasireiškia tuo, kad tokiam teisiniam sureglamentavimui (o ypač visapusiškam ir išsamiam) reikia pakankamai daug laiko. Tokiu atveju atsiranda situacija, kad tam tikras objektas yra pripažintas teisių objektu, bet jis nėra reglamentuojamas teisės normų. Todėl dažniausiai atsiranda šios teisės įgyvendinimo, o ypač gynybos problemos. Kai sureguliuoti tam, tikrą teisinį santykį nepakanka teisės normų, teisinėje literatūroje, yra vadinama teisės spraga. Tokias situacijas spręsti teisės mokslas pateikia galimybę naudotis įstatymo analogija. Tą patį siūlo ir LR CK 1.8 straipsnio 1 dalis nurodant: „Civilinės teisės normų nesureguliuotiems civiliniams santykiams taikomi panašius santykius reglamentuojantys civiliniai įstatymai (įstatymo analogija)“. Todėl ir iškilus problemai, kai vertybė yra pripažinta teisės objektu, bet atsiradę su ja susiję teisiniai santykiai nėra reglamentuojami, mes turim taikyti įstatymo analogiją. Bet taikant šiuo atveju įstatymo analogiją nereiškia, kad teisių objektai yra sulyginami t.y. naujai atsiradęs objektas sutapatinamas su anksčiau buvusiu ir reglamentuotu objektu. Įstatymo analogijos taikymas turi būti aiškinamas, kai trumpalaikis dalykas, nes teisės spragos turėtų būti užpildomos teisiu reglamentavimu. Todėl įstatymo analogijos taikymą reikėtų aiškinti kaip mažesnės blogybės pasirinkimas ir todėl kaip laikiną tam tikro objekto teisinio režimo taikymą kitam objektui. Bet tuo atveju, jeigu paaiškėja, kad naujai atsiradusiam teisės objektui nėra būtinybės atskiro teisinio reglamentavimo t.y. jei šis objektas teisiškai reikšmingais požymiais niekuo nesiskiria nuo senesnio reglamentuoto objekto, tai tada galima daryti išvadą, kad naujas ir senas objektas yra tas pats, o tai reiškia, kad naujas objektas įeina į seno objekto sąvoką, nors gal būt ir skiriasi kitais teisiškai nereikšmingais požymiais.

Šiais išdėstytais argumentais buvo norėta parodyti, kad priklausomai nuo skirtingo teisės objekto, turi būti skirtingas objekto teisinis reglamentavimas. Todėl kiekvienas subjektinės teisės objektas turi sau būdingą teisinį režimą, nes to objekto savybės reikalauja tokių skirtumų. Teisės objektų išskyrimas neturi vien tik teorinės reikšmės, o tai turi praktinę – teisinio reglamentavimo reikšmę. Padarius tokią prielaidą, kad toks skirstymas neturi praktinės reikšmės, tokiu atveju teisės objektais būtų tik vertybės. Tai reikštų, kad visoms vertybėms (teisės objektams) reikėtų taikyti vienodą teisinį reglamentavimą t.y. teisės atsiradimo pagrindus, perleidimą, gynybą ir t.t. Bet pateikti tokį detalų reglamentavimą būtų visiškai neįmanoma, arba jis būtų labai paviršutiniškas, nes kiekvienas teisės objektas išsiskiria sau būdingais požymiais ir savybėmis, kurios nėra būdingos kitiems objektams (pvz. daiktą galima atsitiktinai surasti ir pamesti (tokius teisinius santykius ir reikia reglamentuoti); o ar galima surasti ir pamesti kito asmens veiksmus? Juk kitų asmens veiksmų mes negalime pamesti arba sukurti iš svetimos

medžiagos ir t.t.). Tai ir lemia tam tikrų teisės institutų atsiradimą, kurie reglamentuoja vienas kitą teisinius santykius pvz. daiktinė teisė; prievolių teisė; intelektinė teisė ir t.t.

Koks gi santykis tarp civilinių teisių objekto ir nuosavybės teisės objekto: ar tai yra tas pats?

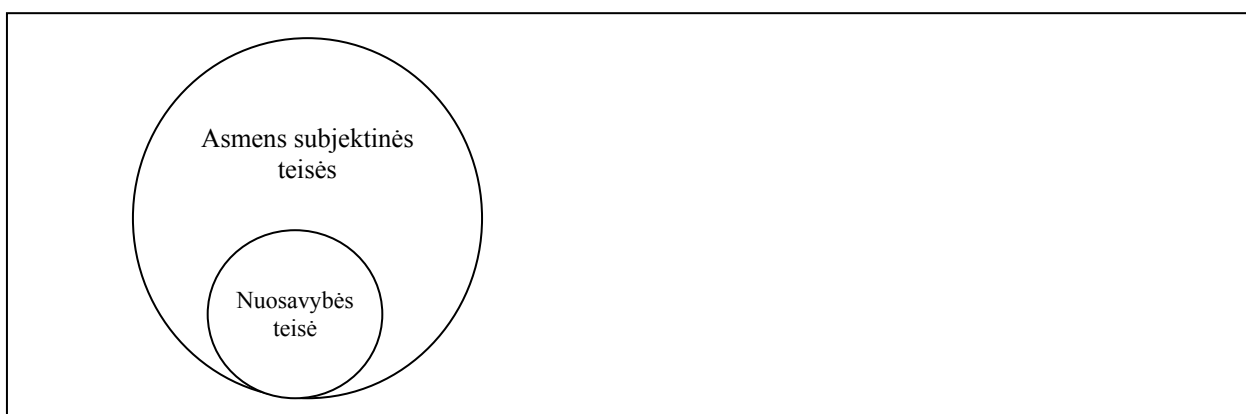
1. remiantis šiuo metu vyraujančiu nuosavybės teisės objektų požiūriu t.y. laikant, kad nuosavybės teisės objektu gali būti bet koks turtas, darytina išvada, kad nuosavybės teisės objektai ir turtinių civilinių teisių objektai sutampa.

2. mūsų nuomone, nuosavybės teisės objektu laikant tik materialiuosius daiktus, darytina išvada, kad nuosavybės teisės objektų sąvoka yra siauresnė ir apima tik dalį civilinių teisių objektų, tuo tarpu civilinių teisių objektų sąvoka yra apimanti visus nuosavybės teisės objektus ir kitus objektus t.y. yra platesnė.

Kalbant apie subjektinės teisės ir nuosavybės teisės santykį norėtume pabrėžti, kad subjektinė teisė yra skirta sujungti teisės objektą su subjektu. Teisė priklausomai nuo objekto rūšies yra apibūdinama skirtingomis galimybėmis. Subjektinės teisės buvimas pats savaime reiškia, kad ši teisė yra priklausanti konkrečiam asmeniui. Todėl teisiškai klaidingu būtų vadinti, kad konkreti subjektinė teisė (pvz. teisė į kito asmens veiksmus) priklauso nuosavybės teise konkrečiam asmeniui.

Autoriaus nuomone, nuosavybės teisė yra subjektinės teisės rūšis t.y. skirta tokiems atvejams, kai asmuo turi subjektinę teisę į daiktą (materialų dalyką). Todėl subjektinės teisės sąvoka yra daug platesnė nei nuosavybės teisės sąvoka. Tokį santykį tarp nuosavybės teisės ir subjektinės teisės galima būtų pateikti schema:

4 schema. Nuosavybės teisės ir asmens subjektyvių teisių santykis

Autorius sutinka, kad pastaruosiu metu vis atsiranda daugiau įvairių teisės objektų (vertybių). Todėl, mūsų nuomone, naujai atsirandantiems civilinių teisių objektams reikalinga naujas ir jiems būdingas teisinis reglamentavimas, ką galima padaryti pildant LR CK arba

išleidžiant atskirus įstatymus, kaip pvz. prekių ženklų, patentų, autorių ir gretutinių teisių ir t.t. įstatymus. O nuosavybės teisės instituto iš esmės nekeisti, nebent padarant smulkius pataisymus ir pakeitimus.

Manytume, nesusipratimu reikėtų laikyti pastaruoju metu vyraujančią teisinėje literatūroje, teisės aktuose ir teismų praktikoje nuomonę, kurios metu į tradiciškai susiformavusią ir pakankamai gerai reglamentuotą ir aiškia sistemą bandoma priverstinai „kišti“ jai nebūdingus objektus t.y. plečiant šios subjektinės teisės objektų sąrašą. Toks elgesys ir jo skatinimas neatneša nieko gero, o tik įveda daugiau problemų, neaiškumo, nesusipratimų ir kas palaipsniui veda prie ilga laiką veikusios sistemos griūtis.

1.4. Prievolių objekto santykis su nuosavybės teisės objektu

LR CK 6.1 str. nurodo, kad prievolė – tai teisinis santykis, kurio viena šalis (skolininkas) privalo atlikti kitos šalies (kreditoriaus) naudai tam tikrą veiksmą arba susilaikyti nuo tam tikro veiksmo, o kreditorius turi teisę reikalauti iš skolininko, kad šis įvykdytų savo pareigą. Teisinėje literatūroje dėl prievolės sąvokos nekyla didesnių problemų ir skirtingi autoriai pateikia beveik vienodus apibrėžimus pvz.. O.S. Jofė pateikia tokį prievolės apibrėžimą: „prievolė - tai civilinio įstatymo įtvirtintas visuomeninis santykis skirtas perleisti turtą ir kitus darbo rezultatus, kuriuo pagrindu vienas asmuo (kreditorius) turi teisę reikalauti iš kito asmens (skolininko) tam tikrų veiksmų atlikimo ir tuo pačiu susilaikymo juo kitų veiksmų“²². E.A. Suchanov nuomone prievole pačia bendriausią prasme reikia suprasti kaip ekonominės apyvartos (prekių apyvartos) dalyvių tarpusavio santykius sureguliuotus prievolių teisės t.y. kaip vieną iš teisinių santykių rūšių²³.

Tolesniam mūsų darbui reikšmę turi šių sąvokų atskyrimas: prievolė, prievolinė teisė.

Prievolės sąvoka yra pateikta LR CK ir iš čia matome prievolė, tai yra *teisinis santykis* pasižymintis tam tikrais savo ypatumais. Todėl kiekvieną prievolę galime vadinti teisiniu santykiu, bet ne kiekvienas teisinis santykis yra prievolė.

Prievolinę teisę (šis terminas naudojama pakankamai retai mokslinėje literatūroje, nes dažniau naudojamas reikalavimo teisės terminas) reikėtų apibrėžti kaip kreditoriui priklausanti subjektinė reikalavimo teisė į skolininką dėl tam tikrų veiksmų atlikimo, ar susilaikymo nuo jų.

Kadangi prievolė laikoma teisiniu santykiu, todėl teisinėje literatūroje prievolėje panašiai kaip ir teisiniame santykiuje priimta išskirti esminius elementus: subjektai, objektas (dalykas), turinys.

---

²² Иоффе О. С. Обязательственное право. М.: Изд. "Юридическая Литература", 1975. Р. 11.

²³ Суханов Е.А. Гражданское право: Учебник. М.: Издательство БЕК, 1998. Т.2. Д.2. Р.

Prievolės subjektais yra laikomos abi šalys t.y. aktyvi (kreditorius) – šalis turinti reikalavimo teisę ir pasyvi (skolininkas) – šalis kuri turi atlikti tam tikrus veiksmus ar susilaikyti nuo jų.

Į prievolės turinį įeina šalių teisės ir pareigos, nors kai kurių mokslininkų nuomonę pvz. G.F. Šešenevič, prievolės turinį sudaro veiksmai²⁴.

Neapsistosime detalesniu šių elementų nagrinėjime, o skirsime daugiau dėmesio prievolės elementui – objektui (dalykui). Pažymėtina, kad V.Mikelėnas vartoja sąvoką prievolės dalykas, o ne prievolės objektas. Prievolės dalykas plačiuoju požiūriu yra tai, dėl ko atsirado prievolė. Kitaip tariant prievolės dalykas yra jos pagrindas (causa). Atsakymas į klausimą, kas yra prievolės dalykas, tampa aiškus, atsakius dėl ko susitarė šalys: kokią teisę turi kreditorius ir ką privalo padaryti ar ko privalo nedaryti skolininkas (id quid debetur?)²⁵. Kritikuodamas kitų mokslininkų požiūrį, kad prievolės dalyku yra konkretus daiktas arba turtas plačiuoju požiūriu, V.Mikelėnas nurodo, kad tikroju prievolės dalyku yra skolininko veiksmai, kuriuos jis privalo atlikti. Taip pat šis mokslininkas naudoja terminus: „objektas dėl kurio susitarė šalys“, „prievolės įvykdymo objektas“. Šias sąvokas V.Mikelėnas naudoja apibūdinant daiktą ar turtą plačiuoju požiūriu, kuris yra susijęs su prievolės dalyku²⁶. Kitų mokslininkų nuomone prievolės objektu, o ne dalyku reikia laikyti skolininko veiksmus, o prievolės dalyku reikia laikyti turtą, kuris yra perduodamas skolininko veiksmais pvz. prievolės perduoti daiktą objektu yra skolininko veiksmai, kuriuos jis turi atlikti t.y. perdavimas, o dalyku laikomas konkretus daiktas, kuris turi būti perduotas.

Pažymėtina, kad teisinėje literatūroje dažniausiai skiriamas dėmesys prievolės objektui (dalykui), bet nepaplito prievolės teisės objekto išskyrimas.

Veiksams kaip prievolės objektui yra būdinga, tai kad šis reiškinys yra labai graudžiai susijęs su konkreto asmens laisvę ir valia. Pats veiksmas yra santykinai laikinas reiškinys, kuris pasireiškia tam tikrą laiką ir išnyksta, bet savo buvimo faktą padaro tam tikrus pasikeitimus materialiam ar nematerialiam pasaulyje. Atidžiau įsigilinus į veiksmų specifiką, prievolės tikslu, galima būtų laikyti - veiksmų sukeltą rezultatą, nors kartais veiksmai ir rezultatas gali sutapti pvz. ligonio gydymas (teikiant sveikatos apsaugos paslaugas negalima užtikrinti tam tikro rezultato pasiekimą, o skolininko atliekami veiksmai yra vertinami, pagal specialius reikalavimus). Todėl lyginant tokius civilinių teisių objektus kaip veiksmai ir daiktai galima pastebėti daiktams būdingą pakankamai ilgą egzistavimą laikotarpį, bei jų egzistavimas galimas visiems subjektams elgiantis pasyviai. Veiksmai skirtingai, yra pakankamai trumpalaikis

---

²⁴ Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права, М.:Издание бр. Башмаковых, 1911. Р. 206.

²⁵ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia. 2000. P.47.

²⁶ Ten pat. P. 47-48.

reiškiny, kuris greitai išnyksta, ir šio objekto egzistavimas reikalauja dažniausiai vienos iš šalių (skolininko) aktyvumo.

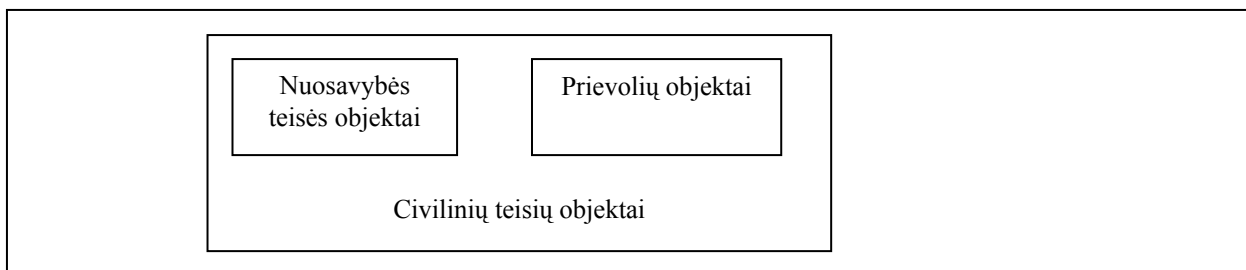
Toliau mums reikėtų detaliau panagrinėti daiktinės teisės santykį su prievolių teise.

Praktiniame gyvenime dažnai pasireiškia, kad sunku atskirti prievolinę nuo daiktinės teisės ir pradama kalbėti apie prievolių ir daiktinės teisės suartėjimą. Mūsų manymu visgi, apie joki suartėjimą nereikėtų kalbėti, o visais atvejais stengtis atskirti veiksmus nuo daiktų. Suprantama, kad pasitaiko realiame gyvenime tokiu sandorių, kuriuose pasireiškia ir daiktinės teisės ir prievolių teisės elementai. Mes šio neneigiame ir manome, kad daiktinė teisė negali egzistuoti be prievolių teisės. Šie du civilinės teisės institutai yra glaudžiai tarpusavyje susiję, bet visais atvejais, reikia sugebėti juos atskirti ir jų nepainiuoti tarpusavyje. Teisių objektų nustatymas padeda atskirti šiuos institutus t.y. turime nustatyti ar konkrečios teisės objektu yra daiktas ar skolininko veiksmai. Kaip pavyzdį pabandykime panagrinėti, vienos iš sutarties susilaukiančios daugiausiai problemų, dėl daiktinės ir prievolių teisės atskyrimo – nuomos sutartį. LR CK 6.477 straipsnio 1 dalis pateikia legalią nuomos sutarties sąvoką: “Pagal nuomos sutartį viena šalis (nuomotojas) įsipareigoja duoti nuomininkui daiktą laikinai valdyti ir naudotis juo už užmokestį, o kita šalis (nuomininkas) įsipareigoja mokėti nuomos mokesčių“. Šioje sutartyje mes panagrinėsime esminius aspektus sukeliančius daugiausiai problemų dėl daiktinės ir prievolių teisės atribojimo. Pirmiausia svarbu yra tai, kad sudaryti nuomos sutartį galima tik su bet koku nesunaudojamu daiktu (LR CK 6.477 str. 2d.). Į šį objektą nuomotojas turi turėti daiktines teises: nuosavybės teisė, arba teises suteikiančias valdyti ir naudotis daiktu. Nuomos sutarties pagrindu nuomotojas įsipareigoja **atlikti veiksmus**: suteikti daikto valdymą ir naudojimąsi. Suprantama, kad tuos veiksmus detaliau reglamentuoja kitos nuomos instituto nuostatos pvz. daikto netinkamo perdavimo pasekmes, daikto netinkama kokybė ir t.t. Nuomotojui atlikus veiksmus susijusius su daikto valdymo ir naudojimo perdavimu, mūsų nuomonę nuomininkas įgyja daiktines teises ir nuomos dalyką (daiktą). Daiktinių teisių būvimą paaiškina tai, kad nuomotojas nors būdamas daikto savininku perdavęs valdymą ir naudojimąsi daiktu praranda pats tokią galimybę. Todėl toks asmuo (savininkas) negali vienašališkai nuspręsti, kad jis nori atgal atsiimti daiktą, nes jau toks asmuo perdavė kitam asmeniui, nors ir laikinam laikotarpiui, daiktines teises į daiktą. Tam, kad savininkas vėl turėtų visas daiktines teises, reikalingi nuomininko veiksmai, kuriais ji grąžintų laikinai turimos teisės į daiktą. Jei nuomininkas šių veiksmų neatlieka, nors ir pasibaigia sutartyje nurodytas terminas, tai savininkui automatiškai šios teisės negrįžta t.y. sutarties įvykdymui būtini nuomininko veiksmai kuriuos jis įsipareigojo atlikti (grąžinti daiktą) priimant daiktą. Todėl tokiu atveju atsiranda prievolės pažeidimas t.y. būtinų atlikti pagal sutartį veiksmų neatlikimas, kas sukelia įstatyme numatytas pasekmes (kitų prievolių atsiradimą).

Šiuolaikinėje kontinentinės teisės doktrinoje bei teismų praktikoje pastebima vyraujanti pozicija, kad asmeniui priklausanti prievolinė teisė (pvz. teisė reikalauti, kad skolininkas sumokėtų pinigus) yra vadinama to asmens nuosavybe ir šiai teisei ginti taikomi daiktiniai teisiniais gynbos būdai. Mūsų manymu su tokia vyraujančia nuomone nereikėtų sutikti, kadangi toks požiūris panaikina ribas tarp prievolinės ir daiktinės teisės. Jeigu teisę į kito asmens veiksmus vadintume nuosavybės teise, tai tokiu atveju tokia teisę reikėtų vadinti daiktine teise, o ne prievoline teise. Bet mes sutinkame, kad tiek teisę į kito asmens veiksmus, tiek teisę į daiktą apibendrintai galima būtų vadinti asmens turtu arba turtinėmis teisėmis, kurios turėtų būti vienodai ginamos nuo trečiųjų asmenų bet kokio kėsinosi į jas. Taigi, mūsų nuomone, turtas ir nuosavybė nėra tapačios sąvokos. Nuosavybės teisės sąvoka turi būti vartojami tik tais atvejais, kai kalbama apie pačią plačiausią daiktinę teisę, o tuo tarpu sąvoką turtas gali būti vartojama apibūdinant tiek daiktines tiek prievolines teises.

Galima padaryti išvadą, kad nuosavybės teisės ir prievolių objektų tarpusavio santykis pasireiškia tuo, kad šie objektai nėra tapatūs t.y. nuosavybės teisės (kaip daiktinės teisės) objektu yra daiktai, o prievolės objektu yra veiksmai. Toks santykis tarp prievolių ir nuosavybės teisės objektų civilinių teisių objektų sistemoje galima būtų pavaizduoti schemeje.

5 schema. Nuosavybės teisės objektų ir prievolių objektų santykis

2. SKYRIUS. NUOSAVYBĖS TEISĖS OBJEKTAS DOKTRINOSE

2.1. Nuosavybės teisės objektas anglosaksų doktrinoje

Anglosaksų teisinės sistemos pagrindu yra laikoma Didžiosios Britanijos bendroji teisė (common law), kuri atsirado kaip karališkųjų teismų veiklos pasekmė, kurie turėjo privaloma galią žemesnėms teismams. Naujų teismų sprendimų priėmimas sąlygojo bendrosios teisės vystymąsi, o paskui, lėmė teisingumo teisės (equity) vystymąsi, kas buvo sąlygota kanclerio teismo veikla. Vėliau apie bendros teisės ir teisingumo teisės, kurios kartu sudarė precedentų teisę, buvo pridėta statutinė teisė (statute law), kurią sudarė parlamento leidžiami aktai²⁷.

Anglosaksų sistemoje skirtingai nei kontinentinės teisės sistemoje yra mažesnė reikšmė skiriama įstatymams, o pagrindu laikoma precedentu teisė. Nors pastaruoju metu priima vis daugiau įvairių teisės aktų. Bet teisės aktai daugiau yra skiriami konkrečiai, specifinei sričiai reguliuoti ir dažniausiai nėra kodifikuoti.

Pagrindiniu teisės šaltiniu anglosaksų sistemoje laikoma precedentų teisė, kuri suprantama kaip susistemintas aukštesnės instancijos teismų sprendimų visuma, kurie yra privalomi žemesnės instancijos teismams sprendžiant analogiškas bylas. Tokia sistema leidžia geriau ir greičiau prisitaikyti prie vykstančių pokyčių visuomenėje, nes priimti precedentą lengviau, negu išleisti naują įstatymą. Šiai sistemai nebūdingas aiškios, logiškos struktūros buvimas, o tik atskirų precedentų visuma, kurią susisteminti bando teisės doktrina.

Nuosavybei apibūdinti naudojamos sąvokos property ir ownership. Skirtingai nei kontinentinės teisės sistemoje anglosaksų sistemoje neišskiriamas daiktinės teisės institutas, o ji apima nuosavybės teisės institutas. Netgi teisės į svetinus daiktus yra suprantamos kaip nuosavybės teisės atmaina. Esminiu anglosaksų nuosavybės teisės bruožu yra šios teisės dalomumas t.y. visiškai priešinga kontinentinės teisės principui: „vienas daiktas viena nuosavybės teisė“. Čia galioja principas, kad nuosavybės teisių į vieną daiktą kiekis ir turinys priklausantis skirtingiems asmenimis gali būti nustatomas šalių susitarimu²⁸. Anglosaksų sistema pripažįsta nuosavybės teisės išskaidymą tiek vertikaliai, tiek horizontaliai, tiek laiko atžvilgiu. Pvz. vienas savininkas turi teisę į pilną iš žemės sklypo nuomos, kitas turi pilną naudodamasis žemės sklypu. Bet kuris daiktas gali būti perduotas vienas savininkui iki gyvos galvos, o kitam po pirmojo savininko mirties ir šiais dviem atvejais mes kalbame apie nuosavybės teisę, kuri padalijama tarp esančiu ir būsimu savininkais. Iš čia matome, kad nuosavybės teisė padalijama pagal ankstesnio savininko arba esančių savininkų valią. Todėl nuosavybės teisė anglosaksų

²⁷ Сергеев А.П. Толстой Ю.К. Гражданское право. М.: Издательство Проспект, 1996. Т.1. Р.68

²⁸ Čia dar vienas anglosaksų sistemos būdingas nuosavybės teisės bruožas, kuris yra priešingas kontinentinės teisės sistemai išskiriančiai tik tokias daiktines teises, kurios yra įstatymo išvardintos.

teisinėje sistemoje yra suprantama labai plačiai. Ji apima taip pat kai kurias reikalavimo teises (gauti pensiją, alimentus ir t.t.), išimtinės teises (intelektinė nuosavybė) ir kitas teises, ypač jei jos gali būti perleidžiamos. Anglosaksų doktrina, tai aiškina tokiu būdu, kad jeigu tam tikra teisė gali būti perleidžiama kitam asmeniui, tai tokiu atveju ji yra daiktu, nors ir savotišku, ir todėl gali būti nuosavybės teisės objektu²⁹. Todėl galima būtų pasakyti, kad anglosaksų teisinėje sistemoje nuosavybės teisės objektu gali būti *bet koks turtas*, svarbu, kad jis galėtų būti perleidžiamas kitam asmeniui t.y. galėtų dalyvauti civilinėje apyvartoje. Mūsų manymu kontinentinės teisės sistemoje tokios „nuosavybės teisės“ analogu yra subjektinė turtinė teisė, o ne nuosavybės teisė.

Pažymėtina, kad anglosaksų doktrina nuosavybės teisėje išskiria daugelį savininko elgesio galimybių³⁰ pvz. A.M.Honore išskiria vienuolika savininko elgesio galimybių: 1) valdymo teisė t.y. išimtinai fizinė daikto kontrolė. Jeigu daiktas negali būti fiziškai kontroliuojamas (pvz. dėl savo bekūniškos prigimties), tai valdymą reikia suprasti metaforiškai arba kaip teisė pašalinti visus kitus asmenis nuo bet kokio jos naudojimo 2) naudojimosi teisė t.y. asmeninis naudojimas daiktu kuris neapima kitų dviejų galimybių 3) tvarkymo teisė t.y. sprendimo kaip ir koku būdu ir kas gali daiktą naudoti 4) teisė į pelną t.y. į vertybes, kurios gaunamos naudojantis daiktu 5) disponavimo teisė, sunaudojimo, daikto pakeitimo arba sunaikinimo 6) teisė į saugumą t.y. imunitetas nuo ekspropriacijos 7) teisė perduoti daiktą 8) beteterminuotumas 9) uždraudimo žalingo naudojimo t.y. pareiga neleisti daikto naudoti žalingu kietiems būdu 10) atsakomybė ieškinio pavidalu t.y. galimybė atimti daiktą sumokėjus skolą 11) likutinis pobūdis t.y. taisyklių skirtų pažeistų galimybių atkūrimui atkūrimas³¹. Visos šios skirtingos galimybės gali priklausyti skirtingiems asmenims (kurie beje vadinami savininkais), todėl galimi įvairūs nuosavybės teisės turinio variantai. Todėl kito mokslininko L.C.Baker paskaičiavimu yra galimi apie 1500 nuosavybės teisės variantai³².

Labiausiai ir ryškiausiai anglosaksų sistemos nuosavybės teisės ypatumai pasireiškia patikimais nuosavybei t.y. trustui (trust ang. pasitikėjimas, tikėjimas). Patikimos nuosavybės esmė yra tokia, kad pirminis daikto savininkas - trasto įkūrėjas (angliškai vadinamas - settlor) perduoda patikėtiniam savininkui daiktą naudojimui (angliškai vadinamas - trustee) su tikslu, kad jis perduotų šį daiktą arba pajamas gautas naudojantis daiktu naudos gavėjui (angliškai vadinamas - beneficiary), kurio gali būti trasto įkūrėjas arba kitas trečias asmuo. Šiuo atveju ir patikėtinas savininkas ir naudos gavėjas laikomi daikto savininkais, bet su skirtingomis teisėmis. Patikėtinas savininkas turi teisę valdyti, naudoti perduotą jam turtą, o naudos gavėjas turi teisę

²⁹ Plačiau apie anglo-saksų sistemos nuosavybės teisės ypatumus galima surasti čia: Сергеев А.П. Толстой Ю.К. Гражданское право. М.: Издательство Проспект, 1996. Т.1. P.70-72

³⁰ Skirtingai nei kontinentinės teisės sistema, kuri dažniausiai apsiriboja valdymo, naudojimo ir disponavimo išskirimu

³¹ Honoré A. M. Ownership.—In: Oxford Essays in Jurisprudence. A. W. Guest (ed.). Oxford, 1961, p. 107—147.

³² Becker L. C. Property Rights. Philosophical Foundations. Ldn., 1977, p. 20—21.

gauti pelną ir atgauti daiktą atgal. Bet šių savininkų teisių apimtis gali kiekvienu atveju skirtis, priklausomai nuo to kokių pagrindus atsirado trastas t.y. ar iš sutarties ar iš įstatymo. O taip pat teisių apimtis gali būti nustatytas savininkų susitarimu. Todėl kaip matome yra naudojama labai lanksti nuosavybės teisės konstrukcija, leidžianti prisitaikyti apie kiekvieno atvejo.

2.2. Nuosavybės teisės objektas kontinentinės teisės sistemos doktrinoje

Kontinentinė, arba romėnų – germanų teisės sistema yra romėnų privatinės teisės kūrybinio išvystymo rezultatu, vykusiu daugiausia universitetuose. Tokio išvystymo procese Europa perėjo nuo tiesioginio romėnų teisės normų taikymo iki nacionalinių teisinių sistemų sukūrimo³³.

Suprantama, kad kontinentinės teisės sistemos pagrindu yra romėnų teisė, nors romėnų teisė savo grynu pavidalu nepasireiškia nei vienoje kontinentinės teisės sistemos valstybės nacionalinėje teisėje.

Vienu iš esminių kontinentinės teisės požymių yra, tai, kad pagrindiniu ir svarbiausiu teisės šaltiniu yra įstatymas, kurio normos skirtos reguliuoti tam tikrus visuomeninius santykius apibūdintus konkrečiais požymiais. Todėl pagrindinė teisininko užduotis atsiradus tam tikriems socialiniams konfliktams yra surasti teisės normą, kuri reglamentuotų tuos santykius ir atlikti veiksmus kuriuos reikalauja ši teisės norma. Suprantama, kad gali pasitaikyti tokiu atveju, kad tam tikrus santykius nereguliuoja jokios teisės normos. Tokiu atveju santykius sureguliuoti pasirenkamos teisės normos kurios labiausiai tinka šiai situacijai spręsti (t.y. naudojama įstatymo ar teisės analogija). Tai, mūsų manymu, yra kontinentinės teisės silpnybė. Todėl su tokia problema susiduria daugelis kontinentinės teisės sistemos valstybių atsiradus naujiems civilinių teisių objektams. Kyla problema, kokias teisės normas taikyti, jei objektui nelabai tinka nei prievolių teisės nei daiktinės teisės normos pvz. vertybinis popierius. Bet kontinentinei teisės sistemai būdingas aiškumas, sistemiškumas, todėl nepakankamai teisiškai ištirtų objektų „įkišimas“ į jiems nebūdingas posistemes veda prie sistemos griūtis.

Kadangi kontinentinės teisės sistema remiasi romėnų teisė, tai pabandykime iš pradžių nustatyti nuosavybės teisės objektų reglamentavimą romėnų teisėje. Lietuviškame romėnų teisės vadovėlyje nėra nagrinėjamas nuosavybės teisės objektų klausimas, o tik kalbant apie pažeistų teisių gynybos formas nurodoma: „Actio in rem buvo galima ginti tik iš res corporales atsirandančias teises, nes tik res corporales galėjo būti nuosavybės teisės objektai“³⁴. Iš čia

³³ Сергеев А.П. Толстой Ю.К. Гражданское право. М.: Издательство Проспект, 1996. Т.1. Р.60.

³⁴ Nekrošius I. Nekrošius V. Vėlyvis S. Romėnų teisė: Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 1999. P.101.

matyti, kad nuosavybės teisės objektais romėnų teisėje buvo laikomi tik *res corporales* t.y. tik materialūs daiktai.

Vieną iš kontinentinės teisės sistemos ypatumų yra abstrakčios kategorijos „daiktinė teisė“ išskyrimas, kuri apima įvairias tokių teisių rūšis. Šis teisė fiksuoja asmens ryšį su daiktu atitraukiant dėmesį nuo šios asmens santykį su kitais asmenimis³⁵. Daiktinės teisių sąrašas yra baigtinis ir todėl asmuo pats negali sukurti kitų negu įstatymo numatytos daiktinės teisės.

Pagrindinė ir plačiausia daiktinė teisė kontinentinėje teisės sistemoje laikoma nuosavybės teisė. Nepaisant to, kad nuosavybės teisės turinys skirtingose valstybėse yra atskleidžiamas kitaip, bet kontinentinės teisės sistemai, pasak Sergejev ir Tolstoj yra būdingi esminiai principai:

- 1) negali būti dviejų pilnų nuosavybės teisių į vieną daiktą – šis principas reiškia, kad nuosavybės teisė yra nedalijama³⁶
- 2) didžiausias nuosavybės teisės pilnumas (*ple in ie potestas*) – nors daugelis valstybių bando apibrėžti nuosavybės teisę per galimybes valdyti, naudotis ir disponuoti arba tik kai kuriomis iš šių galimybių, bet visada pabrėžiamas nuosavybės teisės platumas pvz. naudojant sąvokas „savininko nuožiūra“, „nepriklausomai“, „įgyvendinti teisę labiausiai absoliučiu pobūdžiu“³⁷

Reikėtų pažymėti, kad kontinentinės teisės sistema panašiai kaip anglosaksų pripažįsta teisės į intelektinės veiklos rezultatus. Bet kontinentinė teisė naudoja autorinių, patentinių teisių terminus, o šias teises apima viena sąvoka - išimtinės teisės. Anglosaksų sistema, skirtingai, naudoja terminus intelektinės, pramoninės nuosavybės. Nors kaip pažymi Sergejev ir Tolstoj, kai kuriose kontinentinės teisės valstybėse (pvz. Prancūzijoje), o taip pat tarptautiniuose konvencijose yra naudojamas šis terminas. Todėl pritartume šių autorių nuomonei: „bet šiuo atveju terminas „nuosavybė“ naudojamas sąlyginai, siekiant pabrėžti šių teisių absoliučią gynybą“. Pritariant šiai nuomonei, manome, kad kontinentinės teisės sistemos valstybėse reikėtų vengti neberekalingo ir klaidinančio sąvokos „nuosavybė“ naudojimo. Lietuvoje šie terminai pradėjo būti gana plačiai naudojami pvz. Mykolo Romerio universitete Civilinės ir komercinės katedros dėstomu dalyku yra: „Pramoninės nuosavybės teisė“³⁸; šio universiteto Teisės fakulteto magistratūros specializacija „Intelektinės nuosavybės teisė“³⁹. Vilniaus universiteto Teisės

³⁵ Сергеев А.П. Толстой Ю.К. Гражданское право. М.: Издательство Проспект, 1996. Т.1. P. 64.

³⁶ anglosaksų sistemai šis požymis yra nebūdingas

³⁷ Plačiau apie kontinentinės nuosavybės teisės principus galima rasti čia: Сергеев А.П. Толстой Ю.К. Гражданское право. М.: Издательство Проспект, 1996. Т.1. P.65.

³⁸ http://www.mruni.lt/padaliniai/FAKULTETAI/tf/ckk/destomu_dalyku_programos.htm; prisijungimo laikas 2005-10-13

³⁹ http://www.mruni.lt/padaliniai/FAKULTETAI/tf/fakultetas/studiju_programos.htm; prisijungimo laikas 2005-10-13

fakulteto mokymo programose⁴⁰ mažiau pastebimas „nuosavybės“ sąvokos perdėtas naudojimas nors vis tiek ši sąvoka naudojama t.y. dėstomi dalykai: „prekių ženklų teisė“, „autorių teisė“, „intelektinės nuosavybės teisė“. Lingvistiniu požiūriu galbūt mieliau skamba ir labiau įprasta yra „intelektinės nuosavybės teisė“, bet mūsų manymu reikia naudoti „intelektinės teisės“ terminą, ar kitą sąvoką, vengiant nebereikalingo ir klaidinančio žodžio „nuosavybė“ naudojimo.

Nuosavybės teisės objektu kontinentinės teisės sistemoje gali būti tik *kilnojamas ar nekilnojamas daiktas*, o taip pat ką jį pagamina ir tai kas sujungta su juo kaip priklausinys⁴¹. Todėl iš čia matome, kad kontinentinės teisės sistema nuosavybės teisės objektais laiko taip kaip kai ir romėnų teisė materialiuosius daiktus (*res corporales*).

2.3. Nuosavybės teisės objektas šiuolaikiškoje europietiškoje doktrinoje

Šiame poskyryje pabandysime atskleisti nuosavybės teisės objektų reglamentavimą šiuolaikiniuose Europos valstybių teisės aktuose remiantis Christian von Bar ir Ulrich Drobnig atliktais tyrimais.

Christian von Bar, ir Ulrich Drobnig išskiria šiuolaikiniuose Europos valstybėse paplitusias 3 koncepcijas: 1) siaura „daikto“ koncepcija 2) plati „daikto“ koncepcija 3) plati „turto“ koncepcija. Dabar pabandysime šie tiek detaliau atskleisti šias koncepcijas.

Siaura „daikto“ koncepcija yra paplitusi Vokietijoje ir Graikijoje. Daiktų reglamentavimui šiose valstybėse yra skirta trečia civilinio kodekso knyga, kuri pavadinta „daiktų teisė“. Siaura „daikto“ koncepcija daiktą aiškina kaip materialų turtą (prie daiktų priskiriamos ir jėgos arba energija, ypač elektros ir šiluminė energija, jeigu tai yra atskirta ir gali būti kontroliuojama). Bet daiktu nėra bet kokios turtinės subjektinės teisės t.y. kitas turtas (pvz. reikalavimų teisės, intelektinės veiklos rezultato teisės) nėra „daiktų teisės“ objektu. Šioje doktrinoje sąvoka nuosavybės teisė atitinkamai yra vartojama siauriai t.y. kaip teisės, kurios suteikia galią daikto atžvilgiu, kuris gali suteikti naudą kiekvienam asmeniui. Christian von Bar, ir Ulrich Drobnig pastebi, kad nei Graikijos nei Vokietijos civiliniai kodeksai nėra visiškai nuoseklūs ir griežtai nesilaiko siauros daikto koncepcijos, kadangi reglamentuojant „teisės į daiktus“ šiose kodeksuose išskiriamas teisių įkeitimo institutas, o ypatingai reikalavimo teisių ir uzufrukto teisių įkeitimas. Todėl minėti mokslininkai daro išvadą, kad reikalinga platesnė daiktų doktrina.

Plati „daikto“ koncepcija yra paplitusi tokiose valstybėse kaip Portugalija, Italija, Austrija, Prancūzija, Belgija, Ispanija, Švedija, o taip pat Škotijoje, Anglijoje ir Velse. Pačia

⁴⁰ http://www.tf.vu.lt/index.php?fuseaction=displayHTML&file=File_1065.php&langparam=LT; prisijungimo laikas 2005-10-13

⁴¹ Лазар Я. Собственность в буржуазной правовой теории. Москва: Юридическая литература, 1985. P.11.

detaliausią daikto sąvoką būdinga šiai koncepcijai pateikia Portugalijos civilinio kodekso 202 straipsnis 1 dalis: „viskas yra vadinama daiktu, kas gali būti teisinių santykių objektu. Panašią sąvoką pateikia ir Italijos civilinio kodekso 810 straipsnis nurodydamas: „daiktai, tai yra tas turtas, kuris gali būti teisių objektu“. Todėl plati daikto doktrina daiktais suprantama tiek kūniškus, tiek nekūniškus objektus t.y. apima ir teises. Tai patvirtina ir Italijos civilinio kodekso 813 straipsnis nurodydamas, kad teisėms į nekilnojamus daiktus pritaikomos nekilnojamų daiktų režimas, o visoms kitoms teisėms kilnojamų daiktų režimas.

Austrijos civilinio kodekso 285 straipsnis daiktą apibūdina: „Viskas, kas skiriasi nuo asmens ir tarnauja tam, kad žmogaus galėtų naudotis savo poreikiams yra daiktas teisine prasme“. Prancūzijos, Belgijos 1804 metų civiliniai kodeksai antrą knygą skiria svarbiausiems nuosavybės teisės aspektams, o ypač esminiams skirtumams tarp nekilnojamo ir kilnojamo turto ir nuosavybės teisei. Galima pastebėti, kad nuosavybės apsauga yra derinama su atskiromis prievolių teisėmis, nes jų funkcija yra apsaugoti prievoles, ypač sutartines prievoles. Viena iš svarbiausių sąvokų - turto samprata, šiose kodeksuose, nėra specialiai aptarta. Bet galima būtų nurodyti, kad turtu yra suprantama kilnojamų ir nekilnojamų vertybių visuma. Prancūzijos teisėje galime aptikti nekūniškos nuosavybės sąvoką, kuri yra vartojamas apibūdinant autorių teises. Panašios nuostatos, priskiriant nuosavybės teisės objektams teises, laikosi Ispanijos įstatymo leidėjas civiliniame kodekse išvardijant nekilnojamus daiktus, šalia nekilnojamų daiktų mini koncesijas viešiesiems darbams, servitutus ir kitas turines teises kylančias iš nekilnojamų daiktų; o šalia kilnojamų daiktų yra minimos rentos, pensijos. Šiame kodekse šalia sąvokos daiktas yra naudojama turto sąvoka. Šios sąvokos daugelio mokslininkų ir Ispanijos Aukščiausio teismo nuomone yra ekvivalentinės. Švedija taip pat laikosi panašios pozicijos. Į sąvoką nekilnojamą turtą įeina ne tik kūniški daiktai, bet ir reikalavimo teisės ir intelektinės nuosavybės teisės, nuomos sutartys, garantijos, o taip pat ir kilnojamo daikto įkeitimo ir uzufrukto teisės.

Škotijoje nuosavybės teisė yra apibūdinama kaip daiktų teisė. Daiktai yra skirstomi į kūniškuosius ir nekūniškuosius, o vėliau yra skirstomi pagal priklausomybę nuo žemės t.y. susiję su žeme ir kilnojami. Šias abi kategorijas sudaro taip pat ir teisės t.y. iš žemės gali atsirasti tokios teisės kaip nuomos, servitutai. Sąvoka nekūniškos kilnojamos teisės apima reikalavimų teises, intelektinės nuosavybės teises.

Plati „turto“ koncepcija paplitusi Olandijoje ir Danijoje. Christian von Bar, ir Ulrich Drobnig nuomone labiausiai šiuolaikiškas yra Danijos civilinis kodeksas. Šis kodeksas remiasi labai kruopščia lyginamąja analize ir turi naujoviškus sprendimus pagrindiniams nuosavybės teisės terminams. Šio kodekso 3:1 straipsnis pateikia šią sąvoką: „turtas, tai visi daiktai ir turtinės teisės (*patrimonial right*)“. 3:2 straipsnis daiktus apibrėžia kaip visus kūniškus objektus, kurie yra asmens kontrolėje (valdžioje). 3:6 straipsnis nurodo: „turtinės teisės (*patrimonial rights*) yra

tos, kurios atskirai ar kartu su kitomis teisėmis gali būti perleidžiamos; teisės, kurios skirtos susieti materialią vertybę su jos turėtoju (savininku); arba teisės kurios įsigytos mainais už esamą ar busimą materialią naudą“. Ši plati „turto“ doktrina žmogaus intelektualinės veiklos rezultatus, tokius kaip intelektualinė nuosavybė priskiria turtinėms teisėms (*patrimonial rights*). Civilinio kodekso struktūra iki tam tikro laipsnio yra pritaikyta prie šitų sąvokų: kai 3 knyga yra skirsta bendrai aptarti turtinėms teisėms, tai 5 knyga skirta nuosavybei ir reglamentuoja tik teises į daiktus, ypatingai nuosavybės teisę.

Christian von Bar, ir Ulrich Drobnig nuomone viena iš priežasčių pritaikyti šią plačią doktriną yra vis didėjantis vertybinių popierių dematerializavimas. Tokie kaip pinigai ir garantijos gali egzistuoti kaip popierius arba kreditiniai pinigai⁴².

Pastaruoju metu, vis daugiau pradedama kalbėti apie Europos valstybių teisės harmonizavimą. Tam tikslui yra atliekami moksliniai tyrimai, ir bandoma iš pradžių harmonizuoti atskirus civilinės teisės institutus, o vėliau parengti bendrą depolitizuotą Europos civilinį kodeksą (pradžioje Europos sutarčių teisę). Šiame tikslui pasiekti buvo sudaryta Europos civilinio kodekso mokslo grupė (*Study group on a European civil code*). Šia organizaciją sudaro Europos Sąjungos (toliau - ES) šalių privatinės teisės mokslininkai atliekantys ES valstybių narių teisės aktų lyginamuosius tyrimus. Pagrindinis šios organizacijos tikslas yra sukurti kodifikuotą Europos teisės principų rinkinį skirtą prievolių teisei ir esminiams nuosavybės teisės aspektams⁴³.

Remiantis šių mokslininkų atliktais darbais liečiančiais nuosavybės teisę ir jos objektus galima pasakyti, kad pasisakoma už plačios „turto“ koncepcijos įtvirtinimą Europos teisėje.

---

⁴² Išsamiau apie šias 3 koncepcijas galima surasti čia: Christian von Bar, Drobnig U. Study on Property Law and Non-contractual Liability Law as they Relate to Contract Law P. 309-312

⁴³ Plačiau apie šią organizaciją, jos atliekamus tyrimus ir paskelbtus darbo rezultatus galima surasti čia: <http://www.sgecc.net/>

3. SKYRIUS. NUOSAVYBĖS TEISĖS OBJEKTAS TEISMŲ PRAKTIKOJE IR LR CIVILINIAME KODEKSE

3.1. Nuosavybės teisės objektas teismų praktikoje

Išnagrinėjus Lietuvos Aukščiausio Teismo (toliau - LAT) praktiką, galima padaryti išvadą, kad pasitvirtino šio darbo pradžioje iškelta hipotezė, kad pasirinktos darbo temos teorinis pobūdis lemia teismų praktikos šiuo klausimu nebuvimo. Nagrinėjant LAT praktiką nebuvo pastebėta bylų, kuriuos teismas konkrečiai išaiškintų nuosavybės teisės objektų supratimą teismų praktikoje. Nors nepaisant to, pastebima, kad LAT nuosekliai laikosi tos nuomonės, kad nuosavybės teisės objektais galima laikyti ne tik daiktus bei ir kitą turtą. Suprantama, kad tokią teismų praktiką lemia LR CK įtvirtintas nuosavybės teisės objektų sąrašas, o teismas negali keisti LR CK normų ir turi jų prisilaikyti.

Žymiai turtingesnė yra LR Konstitucinio teismo praktika nuosavybės teisės objektų srityje. Taigi pabandykime ją toliau paanalizuoti.

1993 metų gruodžio 13 dienos nutarime LR Konstitucinis teismas aiškindamas nuosavybės teisės neliečiamumą yra nurodęs: „Nuosavybės neliečiamumas reiškia savininko, kaip subjektinių teisių į turtą turėtojo, teisę reikalauti, kad kiti asmenys nepažeistų jo teisių, taip pat valstybės pareigą ginti ir saugoti nuosavybę nuo neteisėto kėsinosi į ją“⁴⁴.

1996 metų balandžio 18 dienos nutarime LR Konstitucinis teismas nurodo: „Sprendžiant, ar ginčijamos Įstatymo normos neprieštaruja Konstitucijoje įtvirtintiems privačios nuosavybės gynimo, asmens ūkinės veiklos laisvės ir iniciatyvos principams, būtina pažymėti nuosavybės santykių teisiniam reguliavimui būdingą bruožą - diferencijavimą, kurį sąlygoja ūkinio gyvenimo intensyvėjimas, kapitalo kaupimas, kiti veiksniai. Dėl diferencijuoto nuosavybės santykių reguliavimo (atsižvelgiant į reguliuojamų nuosavybės santykių srities savitumus, turto prigimties, funkcijų, paskirties specifiką, skirtingą subjektų padėtį) atsiranda vis mažiau klasikinių civilinės teisės bruožų turinčios nuosavybės teisės rūšys: pramoninė, komercinė, finansinė. Lėšos už įgytas akcijas atitenka akcinės bendrovės (nagrinėjamu atveju - banko) naudojimui, disponavimui, valdymui. Isigijus akcijų, dezintegruojasi akcininko turėta nuosavybės teisė - jos pagrindu atsiranda turtinės ir neturtinės akcininko teisės: gauti bendrovės pelno dalį (dividendus), likviduojamos bendrovės turto dalį, perleisti akcijas kitų asmenų nuosavybėn, dalyvauti bendrovės valdymo organuose ir kt. Akcininko nuosavybės teisė savita tuo, kad nuosavybės teisės objektas yra ne materialus, o įstatymuose bei bendrovės statute

⁴⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio antrosios dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 70-1320

(įstatuose) numatytos teisės ir pareigos. Tuo tarpu akcinės įmonės, taigi ir *banko, pagrindinė turtinė teisė - tai nuosavybės teisė į materialųjį turtą, įregistruotą kaip akcinis kapitalas*⁴⁵.

1996 metų birželio 26 dienos nutarime LR Konstitucinis teismas yra nurodęs: „Pagal teisės doktriną reikalavimo teisė yra turto rūšis. Todėl reikalavimo teisė, kaip ir bet koks kitas turtas, yra privačios nuosavybės teisės objektas. Taigi *indėlininko nuosavybės teisės objektas yra reikalavimo teisė*, o daiktinės nuosavybės teisės objektas yra individualizuotas turtas. Savininko nuosavybės teisės yra ginamos vienodai nepriklausomai nuo nuosavybės teisės objekto, jeigu įstatymas nenustato išimčių. Iš to, kas išdėstyta, darytina išvada, kad savininko subjektinės reikalavimo teisės, kaip ir daiktinės teisės, turi būti ginamos vadovaujantis nuosavybės teisės gynimo principais“⁴⁶.

2000 metų liepos 5 dienos nutarime LR Konstitucinis teismas nurodo: “Konstitucijos 23 straipsnio normomis laiduojama nuosavybės teisių apsauga. Šiame straipsnyje įtvirtintas nuosavybės neliečiamumas įpareigoja kitus asmenis nepažeisti savininko teisių, o valstybę - saugoti ir ginti nuosavybės teises. Pagal Konstitucijos 23 straipsnį saugoma ir intelektinė nuosavybė. Intelektinė nuosavybė apima autorių teises į literatūros, mokslo ir meno kūrinius (knygas, brošiūras, straipsnius, dienoraščius, kitus literatūros kūrinius, kompiuterių programas, kalbas, paskaitas, pamokslus ir kitus žodinius kūrinius, muzikos kūrinius su tekstu ir be teksto, audiovizualinius kūrinius (kino filmus, televizijos filmus, videofilmus, diafilmus, kitus kinematografinėmis priemonėmis išreikštus kūrinius)) ir kt. Intelektinė nuosavybė taip pat apima atlikėjų, fonogramų gamintojų, transliuojančiųjų organizacijų ir audiovizualinio kūrinio (filmo) pirmojo įrašo gamintojų teises (gretutines teises)“⁴⁷.

2002 metų lapkričio 25 dienos LR Konstitucinio teismo nutarime nurodoma: „Nuosavybės neliečiamumas ir nuosavybės teisių apsauga inter alia reiškia, jog savininkas, kaip subjektinių teisių į nuosavybę turėtojas, turi teisę reikalauti, kad kiti asmenys nepažeistų jo teisių, taip pat kad valstybė turi pareigą užtikrinti nuosavybės teisių gynimą ir apsaugą. Nagrinėjamos bylos kontekste pažymėtina, kad tuo atveju, kai lėšų, reikalingų senatvės pensijoms mokėti, surinkimas ir pačių pensijų mokėjimas yra grindžiamas socialiniu draudimu (socialinio draudimo įmokomis), žmogus pats tam tikru mastu dalyvauja sudarant materialines šių pensijų mokėjimo prielaidas. Įstatymu nustatant senatvės pensijų dydžius atsižvelgtina į tai,

⁴⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Komerčių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 36-915

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1996 m. birželio 26 dienos nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. liepos 23 d. nutarimo Nr. 562 "Dėl gyventojų santaupų indeksavimo" 1 punkto nuostatos "taikydami koeficientą 10" atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 63-1480

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2000 m. liepos 5 dienos nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214(10) straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 56-1669

kokio dydžio įmokos buvo mokamos sudarant materialines šių pensijų mokėjimo prielaidas. Asmuo, kuris atitinka įstatymo nustatytas sąlygas senatvės pensijai gauti ir kuriam ši pensija yra paskirta ir mokama, turi teisę į atitinkamo dydžio piniginę išmoką, t. y. teisę į nuosavybę. Pagal Konstitucijos 23 straipsnį ši teisė turi būti saugoma ir ginama⁴⁸.

LR Konstitucinio teismo 2003 m. liepos 4 dienos nutarime nurodoma: „Taigi pagal Konstitucijos 23 straipsnį asmenys, kuriems valstybinė pareigūnų ir karių pensija buvo paskirta ir mokama, turi teisę reikalauti, kad jiems tokio dydžio išmokos, kokios buvo paskirtos ir mokamos, būtų mokamos ir toliau. Pažymėtina, kad pagal Konstituciją paskirtos ir mokamos pensijos gali būti mažinamos tik valstybėje susidarius ypatingai situacijai, kai objektyviai trūksta lėšų, būtinų pensijoms mokėti. Tokiu atveju paskirtos ir mokamos pensijos gali būti mažinamos tokiu mastu, koku būtina užtikrinti gyvybiškai svarbius visuomenės interesus, apsaugoti kitas konstitucines vertybes. Taip pat pažymėtina, kad sumažintos pensijos gali būti mokamos tik laikinai. Be to, vykdant pensijų sistemos reformą vienu pensijų gali nelikti, kitų dydžiai gali sumažėti. Tokiu atveju įstatymų leidėjas privalo nustatyti asmenims dėl tokio reguliavimo pasikeitimo susidariusių praradimų teisingo kompensavimo mechanizmą. Priešingu atveju teisinis reguliavimas, pagal kurį yra nutraukiamas ar sumažinamas paskirtos ir mokamos pareigūnų ir karių valstybinės pensijos mokėjimas, vertintinas kaip pažeidžiantis Konstitucijos 23 straipsnio 2 dalį, kurioje įtvirtinta, kad nuosavybės teises saugo įstatymas“⁴⁹.

2004 m. gruodžio 13 dienos nutarime LR Konstitucinis teismas nurodo: „[...]asmeniui, kuris atliko pavestą darbą, pagal Konstituciją atsiranda teisė reikalauti, kad jam būtų sumokėtas visas pagal įstatymus arba jais remiantis išleistas kitus teisės aktus priklausantis darbo užmokestis (atlyginimas), taip pat kad jis būtų sumokėtas nustatytu laiku. Ši asmens teisė yra ginama kaip nuosavybės teisė (Konstitucijos 23 straipsnis)“⁵⁰.

Iš aukščiau patektų LR Konstitucinio teismo nutarimų ištrauktų galima būtų padaryti išvadą, kad LR Konstitucinis teismas per ilgą laikotarpį laikosi vienodos ir aiškios pozicijos nuosavybės teisės objektų atžvilgiu, nepaisant LR CK pakeitimų ir naujos redakcijos LR CK

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2002 m. lapkričio 25 dienos nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymo 69 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio (2000 m. kovo 16 d. redakcija) 1 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 2 straipsnio (1999 m. gruodžio 16 d. redakcija) 1 dalies 5 punkto bei 23 straipsnio (1994 m. gruodžio 21 d., 2000 m. gruodžio 21 d., 2001 m. gegužės 8 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 113-5057

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2003 m. liepos 4 dienos nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymo 69 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio (2000 m. kovo 16 d. redakcija) 1 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 2 straipsnio (1999 m. gruodžio 16 d. redakcija) 1 dalies 5 punkto bei 23 straipsnio (1994 m. gruodžio 21 d., 2000 m. gruodžio 21 d., 2001 m. gegužės 8 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 113-5057

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2004 m. gruodžio 13 dienos nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708

įsigaliojimo. Apibendrinant LR Konstitucinio teismo praktiką galima pasakyti, kad LR Konstitucinis teismas aiškiai pasisako, kad nuosavybės teisės objektu gali būti bet koks turtas t.y. turtinės teisės (teisė į darbo užmokestį, teisė į senatvės pensiją), intelektinės veiklos rezultatai, o ne vien tik daiktai.

Tolesnėje mūsų darbo dalyje taip reikėtų paanalizuoti Europos žmogaus teisių teismo praktiką susijusia su nuosavybės teisės ir jos objektu apsauga.

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, garantuojant kai kurias kitas teises ir laisves, be tų, kurios joje nurodytos, pirmojo protokolo 1 straipsnis nurodo: „Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę disponuoti savo nuosavybe. Iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, nebent visuomenės interesais ir tik remiantis įstatymu arba tarptautinės teisės bendraisiais principais“⁵¹. Remiantis šiuo straipsniu Europos žmogaus teisių teismas turi išnagrinėjęs pakankamai daug bylų ir suformulavęs aiškią nuosavybės teisės apsaugos praktiką. Plačiau šiame darbe necituosime atskirų Europos žmogaus teisių teismo bylų, bet apsiribosime vien tik konkrečių teismo suformuluotų taisyklių išvadinimu. Pažymėtina, kad Europos žmogaus teisių teismo praktika remiasi ir LR Konstitucinis teismas apie tai ne kartą nurodydamas savo nutarimuose.

Anksčiau minėto pirmo protokolo nuostatas Europos žmogaus teisių teismas taiko ne vien tik gindamas nuosavybės teisę į daiktus, bet šias nuostatas taikomo kitiems objektams: ekonominiams interesams⁵², ekonominėms teisėms atspindinčioms firmos santykius su klientais bei veiklos ryšius⁵³, turtinio pobūdžio reikalavimo teisėms⁵⁴, reikalavimams sumokėti išlaidas susidariusias vykdant įsipareigojimus pagal sutartį⁵⁵, teisei į pensijai atsiradusiai dėl darbo⁵⁶, teisei į senatvės pensiją⁵⁷.

---

⁵¹ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, garantuojant kai kurias kitas teises ir laisves, be tų, kurios joje nurodytos, pirmasis protokolas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 15-386

⁵² 1989 m. birželio 30 byla: Tre Traktörer Aktiebolag v. Sweden // <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/viewhbkm.asp?action=open&table=1132746FF1FE2A468ACCB CD1763D4D8149&key=4009&sessionId=4768462&skin=hudoc-en&attachment=true>; prisijungimo laikas: 2005-11-10.

⁵³ 1986 m. birželio 3 d. byla : Van Marle and others v. The Netherlands // <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/viewhbkm.asp?action=open&table=1132746FF1FE2A468ACCB CD1763D4D8149&key=4013&sessionId=4768462&skin=hudoc-en&attachment=true>; prisijungimo laikas: 2005-11-10

⁵⁴ 1995 m. lapkričio 20 d. byla: Pressos Compania Naviera S.A. and others v. Belgium // <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/viewhbkm.asp?action=open&table=1132746FF1FE2A468ACCB CD1763D4D8149&key=4479&sessionId=4768462&skin=hudoc-en&attachment=true>; prisijungimo laikas: 2005-11-10

⁵⁵ 1994 m. gruodžio 9 d. byla: Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece // <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/viewhbkm.asp?action=open&table=1132746FF1FE2A468ACCB CD1763D4D8149&key=4336&sessionId=4768462&skin=hudoc-en&attachment=true>; prisijungimo laikas: 2005-11-10

⁵⁶ 1996 m. rugsėjo 16 d. byla: Gaygusuz v. Austria // <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/viewhbkm.asp?action=open&table=1132746FF1FE2A468ACCB CD1763D4D8149&key=4483&sessionId=4768462&skin=hudoc-en&attachment=true>; prisijungimo laikas: 2005-11-10

⁵⁷ 2002 birželio 4 d. byla: Wessels-Bergervoet v. The Netherlands // <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/viewhbkm.asp?action=open&table=1132746FF1FE2A468ACCB CD1763D4D8149&key=6916&sessionId=4768462&skin=hudoc-en&attachment=true>; prisijungimo laikas: 2005-11-10

Iš anksčiau išdėstytų argumentų yra aiškiai matyti, kad teismų praktika tiek Lietuvos, tiek tarptautinio lygmens yra nuėjusi ta linkme, kad nuosavybės teisė apima ne tik daiktus, bet ir kitus turtinius objektus. Tokia teismų pozicija atitinka šiuo metu galiojančio LR CK nuostatas, bei vyraujančias šiuolaikinės Europietiškos nuosavybės teisės doktrinos nuostatas. O tai lemia tai, kad teismų praktika yra pasikusi skirtingu keliu, negu mūsų siūloma nuosavybės teisės kaip daiktinės teisės teorija.

3.2. Nuosavybės teisės objekto įtvirtinimas LR CK ir su tuo susijusios problemos

Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimas ir valstybės perėjimas nuo socialistinės santvarkos prie kapitalistinės reikalavo iš esmės pakeisti civilinį kodeksą. Vienu iš esminių civilinės teisės institutų, kurie reikalavo pakeitimo (nes neatitiko tuo metu esančios santvarkos) buvo nuosavybės teisės institutas. Ypač šiame institute pertvarkymų reikalavo nuosavybės teisės objektai, kadangi tarybinėje santvarkoje ypatingas dėmesys buvo skiriamas viešai (visuomeninei) nuosavybei, išskiriant mažiau reikšmingą privačią nuosavybę, kurios objektais galėjo būti tik apibrėžtas objektų ratas.

1964 metų civilinis kodeksas 1994 metų gegužės 17 dieną buvo papildytas nauju 95³ straipsniu pavadintu nuosavybės teisės objektai. Šio straipsnio pirmoji dalis nurodė: „Nuosavybės teisės objektai yra žemė, jos gelmės, vandenys, miškai, kita augmenija, kiti gamtos ištekliai, gyvenamieji namai, butai, kiti pastatai, statiniai, įrenginiai, įmonės, kiti ūkiniai ir neūkiniai kompleksai, bankai, vertybiniai popieriai ir kitas turtas“⁵⁸. Šitame straipsnyje yra įtvirtinama plati nuosavybės teisės objektų doktrina, kadangi įstatymo leidėjas neapsiriboja vien tik materialiais objektais, o nuosavybės teisės objektu laiko ir bet kokią turtą. Toks įstatymo leidėjo pasirinktas pakankamai ilgas nuosavybės teisės objektų išvardinimas, manytume yra nelabai pavykęs, nes kai kurie iš išvardintų objektų yra tarpusavy susiję ir neturi poreikio būti išskirtais kaip atskiri objektai pvz. gyvenamieji namai ir butai; pastatai ir statiniai ir pan. O taip pat kvestionuojama nuostata nurodyta dėl žemės gelmių, ir jos atitikimas Konstitucijai, nes Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio 1 dalis nurodo: „Lietuvos Respublikai išimtinė nuosavybės teise priklauso: žemės gelmės, taip pat valstybinės reikšmės vidaus vandenys, miškai, parkai, keliai, istorijos, archeologijos ir kultūros objektai“⁵⁹. Bet suprantama, kad tuo metu buvo ruošiamas naujas civilinis kodeksas, o šis pakeitimas buvo skirtas trumpam laikui, todėl gali pateisinti nepakankamai gerai išskirtus nuosavybės teisės objektus.

---

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr.4-805

⁵⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014

Pirmas naujojo LR CK projektas visuomenei buvo paskelbtas 1996 metais. Šio projekto 220 straipsnis nurodė: „Nuosavybės teisės objektu gali būti iš gamtos pasisavintas arba gamybos procese sukurtas materialaus pasaulio dalykas⁶⁰“. Šiame straipsnyje yra įtvirtinama klasikinė nuosavybės teisės objekto teorija. Bet kaip pažymi V.Pakalniškis, to paties projekto kituose skyriuose buvo daug normų, kurios teisės objektais laikė ne tik daiktus. Be to pirmosios Civilinio kodekso knygos III dalis skirta vien tik civilinių teisių objektams, tarp kurių nurodyti ne tik daiktai, bet ir kiti nematerialūs objektai. Be abejo, teisių objektų išplėtimas atitinka šiuolaikinės rinkos ekonominės apyvartos poreikius⁶¹. Mes pritariame, kad teisių objektų išplėtimas yra būdingas šiuolaikinei ekonomikai ir toks įstatymo leidėjo atskirų objektų išskyrimas suteikiant skirtingus teisinius režimus yra sveikintinas. Bet nesuprantama, kodėl civilinių teisių objektų ir nuosavybės teisės objektų kategorijas sutapatina. Mūsų nuomone šių kategorijų nereikia sutapatinti, o santykis tarp šių kategorijų yra toks, kad civilinių teisių objektų kategorija yra platesnė ir apima nuosavybės teisės objektų kategoriją⁶². Todėl, mūsų manymu, toks nuosavybės teisės objektų išvirtinimas turėtų pasilikti LR CK.

V.Pakalniškis pažymi, kad civilinio kodekso projekto rengėjai susidūrė su esminiu prieštaravimu tarp daiktinės teisės knygos ir kitų Civilinio kodekso knygų normų. Šio prieštaravimo nepašalinus reikėtų pripažinti, kad civilinėje apyvartoje gali būti toks objektas, kuris nėra nuosavybės teisės objektas. Šį prieštaravimą dar labiau išryškino Civilinio kodekso pirmosios knygos projekto nuostata, kad daiktinėms teisėms taikomas daiktų teisinis režimas, o šeštoje knygoje pirkimo – pardavimo sutarties objekto apibrėžime buvo nurodyta, kad be daiktų, šios sutarties objektu gali būti ir teisės⁶³. Toliau V.Pakalniškis nurodo, kad tokie prieštaravimai atsirado, tikriausiai, todėl, kad atskirų Civilinio kodekso knygų projektų rengėjams įtakos turėjo skirtingos nuosavybės teisės doktrinos. Vieni jų rėmėsi tradiciniu kontinentinės civilinės teisės požiūriu (kodeksuose nurodomas tik vienas objektas - daiktas), o kiti buvo artimesni anglosaksų teisei, kuri nuosavybės teisės objektu pripažįsta bet koki turtą⁶⁴. Iš tikrųjų kontinentinės teisės sistemos ir anglosaksų sistemos nuosavybės teisės doktrinos labai skiriasi t.y. anglosaksų nuosavybės teisės doktriną galima būti pavadinti „platesnę“ negu kontinentinės teisės sistemos. Todėl, mūsų manymu, šios doktrinos įgyvendinimas kontinentinės teisės sistemoje yra visiškai netikslingu ir griaušančiu aiškiai sistemą. Tiek anglosaksų, tiek kontinentinės teisės sistemos atsirado per ilgą laiką, jos buvo glaudžiai susijusios su visuomenės vystymusi ir atlaikė laiko

---

⁶⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso projektas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 108

⁶¹ V.Pakalniškis. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20). P.71.

⁶² Plačiau apie šių kategorijų santykį paaiškinta ankstesniuose šio darbo skyriuose

⁶³ V.Pakalniškis. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20). P.71

⁶⁴ Ten pat.

išbandymus. Todėl tiek viena, tiek kita sistema turi savo privalumų ir trūkumų ir yra savotiškai geros, todėl nereikia šių sistemų griauti ir bandyti ieškoti tarpinio varianto. Suprantama, kad pastaruju metu pasaulyje labiausiai ekonomiškai išsivysčiusios yra valstybės, kurios remiasi anglosaksų teisės sistema pvz. JAV, Didžioji Britanija. Todėl, mažiau ekonomiškai išsivysčiusios valstybės siekdamos tų valstybių pavyzdžiu bando prisitaikyti prie tų valstybių perimant jų tradicijas, kultūrą, o tuo pačiu ir teisine sistemas ir doktrinas. Ypatingai pastaruju metu pastebimas kontinentinės teisės valstybių vis palankesnis požiūris į anglosaksų sistemą ir bandymai perimti ir įgyvendinti anglosaksų sistemos doktrinas kontinentinės teisės sistemoje. Galbūt tokį elgesį galima būtų vadinti anglosaksų sistemos pergalės pripažinimą prieš kontinentinės teisės sistemą? Suprantama, kad anglosaksų sistema yra daugiau lankstesnė ir galinti geriau prisitaikyti prie konkrečios situacijos, o ypač sparčiai vystantis technologijai, gamybai, pramonei. Bet kontinentinės teisės sistema taip pat turi savo privalumų, ypač dėl savo aiškios suprantamos sistemos. Todėl manytume, kad kontinentinės teisės sistemos valstybės turi vystyti savo teisinę sistemą remiantis jos pamatiniais dėsniais ir principais, kurie yra atlaikę ilgus laiko išbandymus. Toks vystymasis, manytume, turėtų būti suprantamas kaip naujų teisės institutų sukūrimas siekiant prisitaikyti prie naujų teisės objektų atsiradimo, bet jokių būdu toks vystymasis negali būti aiškinamas, kaip pastaruju metu tai siekiama daryti plečiant atskirų institutų taikymą reiškiniams, kuriam tas institutas nebuvo sukurtas. O taip pat, jokių būdu nereikia bandyti įgyvendinti kontinentinės teisės sistemoje anglosaksų sistemai būdingų doktrinų. Tuo, mes nenorime parodyti, kad anglosaksų sistema yra bloga ir netinkama, o norime pabrėžti abiejų sistemų savotišką gerumą. Manytume, kad esminė nuostata, kuria reikėtų vadovautis, tai šių teisinių sistemų nepainiojimas tarpusavyje ir aiškūs jų atskyrimas. Jeigu pasiryžta vadovautis kontinentinės teisės sistema, tai ir reikia laikytis jos pagrindinių principų ir jokių būdu nebandyti atrasti tarpinės sistemos.

Kaip pažymi V.Pakalniškis, svarstant civilinio kodekso projektą buvo ieškoma būdų, kaip praktiškai civilinius teisių objektus nustatančias normas suderinti su nuosavybės teisės normomis, inkorporuotomis į daiktinės teisės knygą. Keliai buvo du – arba tikslinti daikto definiciją, arba išplėsti nuosavybės teisės objektus. Buvo pasirinktas antras kelias – prie nuosavybės teisės objektų buvo priskirti ne tik daiktai, bet ir kitas turtas, o daikto apibrėžimas liko toks, koks buvo pirmajame projekte, nes daugelyje Civilinio kodekso projekto normų buvo vartojamos turto ir daikto sąvokos, siekiant iš turto išskirti materialius daiktus⁶⁵.

Vėlesniame LR CK projekte buvo šiek tiek pakeista normos apibūdinančios nuosavybės teisės objektus, formuluotė apsiribojant vien tik daiktu, ir nepateikiant šiame straipsnyje daikto

---

⁶⁵ V.Pakalniškis. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20). P.71

apibrėžimo t.y. projekto ketvirtos knygos 4.38 straipsnio 1 dalis nurodė: „nuosavybės teisės objektu gali būti daiktai, įskaitant pinigus ir vertybinius popierius“⁶⁶. Iš šios nuostatos matyti, kad tiek pinigai tiek vertybiniai popieriai gali būti laikomi nuosavybės teisės objektu, o tuo pačiu šiems objektams suteikiamas daikto statusas t.y. jie yra prilyginami daiktams. Bet toks, ypatingai vertybinių popierių, prilyginamas daiktams sukelia tam tikras abejones dėl daikto supratimo kaip materialaus objekto, ypač tais atvejais kaip kalbama apie dematerializuotus vertybinius popierius. Tokia įtvirtinta nuostata leidžia manyti, kad pasirenkamas plačios daikto doktrinos įtvirtinimas, kai daiktu gali būti laikomas bet koks turtas. Nors kaip anksčiau minėta, civilinio kodekso projekto rengėjai visgi buvo pasirinkę kitą kelią, paliekant siaurą daikto sampratą.

Po ilgų svarstymų ir abejonių galutinai buvo pasirinkta įtvirtinti LR CK nuosavybės teisės objektu daiktus ir turtą. Seimas priimtu 2000 metų liepos 18 dienos įstatymu⁶⁷ patvirtino LR CK ir numatė, kad šio kodeksas įsigalioja nuo 2001 m. liepos 1 dienos, išskyrus tam tikras išimtis. Nuo 2001 metų įsigaliojusio LR CK ketvirtos knygos 4.38 straipsnis numato: „Nuosavybės teisės objektu gali būti daiktai ir kitas turtas“⁶⁸. Vertinant tokį nuosavybės teisės objekto įtvirtinimą šiame straipsnyje ir suvokiant šios nuostatos atsiradimo aplinkybes pasirodo keistas įstatymo leidėjo šioje normoje daiktų paminėjimas. Mūsų manymu, įvertinus įstatymo leidėjo tikslus, kuriuos buvo siekiama įgyvendinti šia nuostata, objektu turėtų būti įvardijamas tik turtas, todėl, kad į turto sampratą įeina ir daiktai t.y. turto samprata yra platesnė. Jeigu sąvoka turtas apima ir daiktus, tai kokių tikslu tada išskirti ir daiktus? Tokių daiktų išskyrimą nuo kito turto galima būtų aiškinti tuo, kad jiems suteikiama didesnė reikšmė ir nuosavybės teisės institutas yra labiausiai jiems skirtas. Kaip tada suprasti V.Pakalniškio požiūrį, kad šiuolaikinėje apyvartoje didžiąją dalį sudaro ne daiktai, bet nematerialūs objektai⁶⁹, t.y. kitoks turtas? Remiantis šiuo požiūriu, taip išeitų, kad nuosavybės teisės institutas ir turėtų būti labiau pritaikomas ne daiktams, o kitokiam turtui. Mūsų manymu, netgi tokia smulkmena, parodo, kad nuosavybės teisės institutas yra pritaikytas tik daiktams t.y. netgi įstatymo leidėjas tai pažymi, kad objektais yra daiktai ir tik paskui kitas turtas. Tai parodo įstatymo leidėjo nepakankamą ryžtą nuosavybės teisės objektu vadinti tik turtą, kaip turėtų būti pagal kodekso rengimo metu vyravusias pažiūras.

Mūsų nuomone, LR CK 4.38 straipsnis turėtų būti išdėstytas tokiu būdu: „Nuosavybės teisės objektu gali būti tik daiktai“.

⁶⁶ <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=105058&Condition2=> ; prisijungimo laikas: 2005-09-24

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

⁶⁸ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

⁶⁹ V.Pakalniškis. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20). P.72.

4. SKYRIUS. DAIKTAI IR TURTAS

4.1. Poskyris. Daikto samprata

Apibrėžti daiktą t.y. pasakyti, kas tai yra daiktas buvo bandoma nuo seniausių laikų. Taip bandė padaryti ne tik teisininkai, bet ir kitų mokslo sričių mokslininkai.

Apibrėžti daiktus bandė žymiausi antikos filosofai, nagrinėdami klausimus susijusius su pasaulio sandarą ir kilmę, o taip pat apie daiktų pradus ir jų prigimtį. Vienu iš jų buvo žymus antikos filosofas - Platonas (428/427 – 347 m. pr. kr.), kurio pagrindinė veikla buvo nukreipta į sąvokų apibrėžimą su tikslu aiškiai nurodyti objektus, kuriuos pažįstame sąvokų dėka⁷⁰. Platonas apie daiktus kalba juos lygindamas su idėjomis. Daiktai, pavyzdžiui, medžiai ar žmonės atsiranda ir išnyksta. Tuo tarpu rūšis „medis“ ar rūšis „žmogus“ yra visai kitokios prigimties objektas. Kai sakome „medis“ turime galvoje ir tuos medžius, kurie jau senai supuvo ir tuos, kurie išaugs iš besimėtančių ant žemės sėklų. Taigi rūšies negalima sutapatinti nei su konkrečiu, mūsų regimu jos atstovu, nei su dabar egzistuojančių jos atstovų visuma. Konkretų medį galima paliesti, o rūšį „medis“ – ne. Platonas teigia, kad rūšis yra idėja, kuri egzistuoja ne jusliniame pasaulyje, o visiškai kitokiame, idėjų pasaulyje. Idėjos yra nuo daiktų nepriklausomos – daiktai gali išnykti, o idėjos nuo to nepakis. Daiktai tėra netobuli idėjų įsikūnijimai, jie atstovauja idėjoms, bet dėl savo laikinumo, kintamumo, santykinumo jokių būdu negali joms prilygti. Daiktai tėra idėjų šešėliai. Platonas tikina, kad laikydami juslinio pasaulio daiktus tikrais, realiais, mes apsirinkame. Tikrove reikia laikyti tik tai, kas neatsiranda ir neišnyksta, kas besąlygiška, amžina, tobula. Todėl tikrove, būtimi reikia laikyti ne daiktus, o idėjas⁷¹.

Filosofiniu supratimu daiktu laikomas atskiras materialaus pasaulio dalykas, galintis savarankiškai egzistuoti. Daiktas yra siejamas su struktūriniais, funkciniais, kokybiniais ir kiekybiniais požymiais ir siejamas su kūniškumu t.y. tam tikros formos turėjimu.

Tolesniame savo darbe pabandydysime atskleisti teisinėje literatūroje esančias daiktų sąvokas.

Jau romėnų teisės laikais daiktams apibūdinti buvo naudojama sąvokos *res*, *re*. Bet romėnų teisė nesuformulavo daikto sąvokos, todėl apie daikto sąvoką romėnų teisėje galima buvo spręsti tik pagal suformuotas daiktų klasifikacijas. Sąvoka *res* romėnų teisėje apėmė ne tik materialius daiktus, bet ir turtą kaip visumą (*partimonium*, *bona*) bei į jo sudėtį įeinančias turtines teises⁷². Pažymėtina, kad romėnų teisėje nepaisant plačios daikto sąvokos nuosavybės

⁷⁰ Nekrašas V. Filosofijos įvadas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993. P.23.

⁷¹ Ten pat p.

⁷² Nekrošius I. V.Nekrošius, S.Vėlyvis. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia, 1999. P. 98.

teisės objektu galėjo būti tik *res corporales* (materialūs daiktai)⁷³. Romėnų teisėje daiktais taip pat buvo laikomi *res vocales* (kalbantys daiktai) t.y. vergai, o seniausiais laikais – vaikai ir moterys.

Rusų civilinės teisės klasikas D.I.Mejer nepateikė daikto sampratos, bet nurodė esminius požymius, kurie jo nuomone yra būdingi daiktams. Tokiais požymiais yra: fizinis kūnas, kuris leidžia asmeniui viešpatauti ir būvimas civilinėje apyvartoje t.y. vertės turėjimas⁷⁴.

K.P. Pobedonoscev nurodo, kad daiktas, yra atskirta išorinio, juslinio pasaulio dalis, dalykas paimtas iš nelaisvos gamtos. Bet ne kiekvienas išorinio pasaulio dalykas gali būti teisės objektu, nes tai priklauso nuo fizinių ir juridinių kiekvieno asmens sugebėjimų, o taip pat nuo politinio ir ekonominio tokių dalykų vertinimo⁷⁵.

A.P.Sergejev daiktais supranta gamtos duotas ir žmogaus sukurtas materialaus pasaulio vertybės, kurios gali būti civilinių teisių objektais⁷⁶.

E.A.Suchanov daiktais vadina materialius, fiziškai valdomus objektus, turinčius prekės ekonominę formą⁷⁷.

Šių autorių pateikiami daiktų apibrėžimai yra pakankamai trumpi. V.A.Panteleenko pateikia ilgesnę daikto sąvoką nurodydamas, kad daiktai – tai egzistuojantis nepriklausomai nuo subjekto erdvėje apriboti dalykai ir materialaus pasaulio reiškiniai natūralioje būsenoje o taip pat pritaikyti žmogaus jo poreikiams, kuriuos objektyvinė teisė laiko subjektinių teisių objektais, tame tarpe kai kurias žmogaus valdomas energijos rūšis (atominė, spindulinė, elektrinė, šiluminė)⁷⁸.

Kitas rusų mokslininkas I.Gumanov iškelia abejones dėl sąvokų, kurios daiktą sieja su fizinėmis savybėmis t.y. materialiuoju pasauliu. Šis mokslininkas numato greta materialių daiktų galimybę egzistuoti nematerialiems daiktams pvz. pinigams, vertybiniais popieriams, kurie gali turėti materialią tiek nematerialią formą pvz. grynieji ir negrynieji pinigai; materializuoti ir dematerializuoti vertybiniai popieriai⁷⁹.

Gana originalią daiktų sąvoką pateikia K.I. Sklovskij, kuris daiktu laiko bet koki materialų (arba kūnišką) objektą (dalyką), kuris nėra asmeniu⁸⁰. Bet siekiant apibūdinti, kas laikoma materialiu objektu, šis mokslininkas pateikia nuorodą į vokiečių mokslininką

---

⁷³ Ten pat. P.101.

⁷⁴ Мейер Д. И. Русское гражданское право. В 2-х ч. Часть 1. М: Статут, 1997. P. 129.

⁷⁵ Победоносцев К.П. Курс гражданского права. С.-Петербург: Синодальная типография, 1896. P.28.

⁷⁶ Сергеев А.П. Толстой Ю.К. Гражданское право. М.: Издательство Проспект, 1996. Т.1. P. 196.

⁷⁷ Суханов Е. А. Гражданское право: Учебник. М.:БЕК, 1998. т. 1. P. 301.

⁷⁸ Цыбуленко. З. И. Гражданское право России. Часть первая: Учебник - М., 1998. P. 134.

⁷⁹ Гумаров И. Понятие вещи в современном гражданском праве России // Хозяйство и право. 2000. № 3. P. 80 - 84.

⁸⁰ Сдловский К. И. Собственность в гражданском праве: Учеб.-практ. пособие. Москва: Дело, 2000. P.428.

L.Ennekcerus darbą, kuris nurodo, kad klausimas dėl to ar dalykas yra kūniškas t.y. daiktu sprendžiama pagal apyvartos galimybes, bet ne remiantis fizikos mokslu⁸¹.

Iš čia išdėstytų mokslininkų siūlomų daiktų sąvokų galima išskirti vyraujančius 2 požiūrius į daiktus: 1) „siauras“ daikto supratimas 2) „platūs“ daikto supratimas. Pirmo požiūrio šalininkai daiktus sieja su jo fizinėmis savybėmis ir galėjimo realiame pasaulyje egzistuoti ir būti jusliškai pajuntamam. Antros koncepcijos šalininkai daiktą suvokia plačiau t.y. papildomai daiktu laiko teisinės technikos dėka sukurtus objektus, kurie nėra pajuntami jusliškai, bet gali būti civilinės apyvartos objektu.

Tolesnėje darbo dalyje panagrinėkite Lietuvos teisinėje doktrinoje ir įstatymuose įtvirtintos sąvokos „daiktas“ supratimą.

1964 metų LR CK nepateikė daiktų sąvokos. Tarybiniam civilinės teisės vadovėlyje daiktai buvo apibūdinami kaip visi materialinio pasaulio dalykai, galintys tenkinti tam tikrus materialinius arba kultūrinius žmogaus poreikius⁸². Lietuviškame civilinės teisės vadovėlyje pateikiama tokia daiktų sąvoka: „daiktai, tai iš gamtos pasisavinti arba gaminant sukurti materialaus pasaulio dalykai“⁸³.

Daiktų sąvoka atsirado naujame LR CK 4.1 straipsnyje: „daiktais laikomi pasisavinti arba gamybos procese sukurti materialaus pasaulio dalykai“. LR CK komentaro autoriai pateikia iš esmės tokią pat daiktų apibrėžimą: „daiktai – tai materialūs mus supančio pasaulio dalykai, esantis, kietosios, skystosios ir kitokios fizinės būsenos. CK daiktais taip pat laikoma elektros ir šilumos energija“⁸⁴.

Iš čia išdėstytų Lietuvos teisinės doktrinos ir teisės aktų analizės galima daryti išvadą, kad Lietuva vadovaujasi „siaura“ daikto koncepcija t.y. daiktais laikomi tokie dalykai, kuriuos galima jusliškai suvokti.

Mūsų manymu, Lietuvos teisės doktrinoje ir įstatyme įtvirtinti daiktų apibrėžimai nėra pakankamai geri, nes nėra tikslūs. Iš tokių apibrėžimų ne visada galima tiksliai atskirti daiktus nuo kitų civilinių teisių objektų pvz. nuo pinigų, materializuotų vertybinių popierių. Tikslus daikto apibrėžimas yra svarbus ne tik teoriniu, bet ir praktiniu požiūriu taikant konkrečiais teisės normas t.y. pasirinkti taikytiną teisinį režimą. Gaila, kad neseniai Jurisprudencijoje išleistame straipsnyje V.Pakalniškis skyręs pakankamai dėmesio daiktų tyrimui nepateikė aiškios daiktų sampratos⁸⁵.

---

⁸¹ Эннекцерус Л. Курс германского гражданского права. Москва: Издательство иностранной литературы, 1949. Т. 1. П. 2. P. 12.

⁸² J. Žeruolis. Tarybinė civilinė teisė. Vilnius: Mintis, 1975. D. 1. P.113.

⁸³ Vitkevičius P. Vėlyvis S. Mikelėnas V. ir kt. Civilinė teisė. Kaunas: Vija, 1997. P.238.

⁸⁴ Bakanas A. Bartkus G. Dominas G. ir kt. /vad. V.Mikelėnas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001. P. 214.

⁸⁵ V.Pakalniškis. Daiktai civilinių teisių objektų sistemoje // Jurisprudencija. 2005, Nr.71 (63). P. 76-85.

Todėl pabandysime išskirti daiktų požymius, kurie padės atskirti daiktus nuo kitų civilinių teisių objektų. Pažymėtina, kad daiktų požymiai civilinio kodekso prasme skiriasi nuo daiktų požymių kuriuos išskiria fizikos mokslas, o taip pat kitos teisės šakos. Todėl mūsų išskirti daiktų požymiai yra skirti apibrėžti daiktus civilinio kodekso prasme. Manytume daiktams yra būdingi požymiai:

- 1) **kūniškumas** – galėjimas fiziškai pajusti. Kūniškumą reikia sieti su tam tikros vietos užėmimu erdvėje ir tik su asmens lietimą pojūčiu, o ne su kitais pojūčiais pvz. daiktu nėra garsas, kvapas, šviesa nors šiuos reiškinius galima jusliškai suvokti ir jie realiai egzistuoja materialiaame pasaulyje.
Šis požymis taip pat reiškia objekto atskirtinumą nuo kitų materialaus pasaulio dalykų t.y. tam erdvinių ribų buvimas, galėjimas erdvėje nurodyti kur daiktas yra o kur jau jo nėra.
- 2) **galėjimas dalyvauti civilinėje apyvartoje** – šis požymis parodo, kad konkretus daiktas gali būti teisės objektu. Daiktu nebus laikomi tokie objektai kurie yra visiškai išimti iš civilinės apyvartos pvz. kontinentinis šelfas, cheminis ginklas ir t.t., arba yra ribotos civilinės apyvartos. Tai aiškinama tuo, kad toks objektas gali dalyvauti civilinėje apyvartoje, bet jam yra keliami papildomi reikalavimai (iš esmės apribojantis apyvartą) siekiant apsaugoti viešą tvarką ir visuomenės interesus.
- 3) **vertė siejama su objekto kūniškumu** – šį požymį tiesiogiai neišskiria nei įstatymo leidėjas nei mūsų minėti mokslininkai kaip būdingą daikto požymį. Vertės buvimas yra susijęs su anksčiau minėtu požymiu – galėjimu būti civilinėje apyvartoje. Todėl jeigu objektas neturi vertės t.y. negali būti įvertintas pinigais, tai jis negali būti laikomas daiktu. Objekto vertės susiejimas su objekto kūniškumu mūsų manymu yra būtinas požymis ir ypač yra reikšmingas, kai reikia atriboti daiktus nuo kitų ir daiktus panašių civilinių teisių objektų dažnai vadinamų teisinėje literatūroje kvazidaiktų pvz. pinigų ir vertybinių popierių. Daikto vertė turi būti siejama su juo fizinėmis savybėmis: dydžiu, struktūros sudėtingumas, kokybė ir t.t. Bet jokia būdu negali būti siejama su teisinės reikšmės priskyrimu kaip yra vertybinių popierių ir pinigų atveju. Pinigų vertė nepriklauso ne nuo popieriaus kokybės, dydžio ar kitokių fizinių savybių. Tokiu civilinių teisių objektų kaip pinigai ir vertybiniai popieriai vertė priklauso nuo kitų, dažniausiai ekonominių teisinių reiškinių pvz. atsiradus infliacijai pinigų vertė mažėja; valstybei įvedus naujus banknotus ir monetas seni pinigai ir viso praranda savo vertę pvz.

tarybiniai rubliai⁸⁶. Daiktų atveju, jų vertė dažniausiai priklauso nuo jų fizinių savybių pvz. ar tai naujas ar senas daiktas, koks nudėvėjimo (apgadinimo) laipsnis ir t.t. Nors vertei gali turėti įtaką ir ekonominiais veiksniais pvz. pasiūla, paklausa ir pan.

Šie mūsų paminėti daiktų požymiai yra būtini, nes nors vieno iš jų nenustatymas neleidžia tam tikro objekto vadinti daiktu ir atvirkščiai, jeigu tam tikram objektui yra būdinti šie požymiai, tai mes jį galime vadinti daiktu. Taip pat daiktu nevadinsime, kai anksčiau buvo nurodyta, tokius objektus, kurie fizikos moksle, ar kitose teisės šakose laikomi daiktais pvz. cheminis ginklas, radioaktyvios medžiagos ir t.t. Kadangi šiems objektams nėra taikomos civilinės teisės normos, ir visus veiksmus susijusius su šių objektų laikymu, gabenimu, saugojimu, perdavimu, panaudojimu ir t.t. dažniausiai reglamentuoja nacionalinės administracinės teisės normos, bei tarptautinė teisė.

Apibrėžiant daiktą teisinę prasme, kai kurie mokslininkai šią kategoriją bando išnagrinėti ir filosofiniu aspektu. Tokiu atveju kyla problema, ar tikrai daiktą galima sutapatinti su jo kūniškumu? Kas iš tikrųjų yra daiktas? Nuo kada daiktas yra tas pats, o kada jis virsta kitu? Šios problemos iliustravimui pateikiamas „Tezėjaus laivo paradoksas“. Graikų caras Tezėjus savo laivu išplaukė į tolimąjį ir ilgą plaukiojimą. Plaukiojimo metu, kadangi laivas buvo medinis, nuo drėgmės pradėjo pūti lentos. Todėl šios lentos buvo dalinai keičiamos naujomis, o senos išmetamos. Po kiek laiko paaiškėjo, kad visos laivo lentos yra pakeistos naujomis t.y. neliko nei vienos „seno“ laivo detalės. Todėl kilo klausimas: koks laivas po ilgo plaukiojimo grįžo į uostą, senas ar naujas? Kad dar labiau paaštrinti šią situaciją daroma tokia prielaida, kad kai buvo išmetamos lentos į jūrą, tai iš paskos plaukę žmonės surinko visas lentas ir iš jų padarė tokį pat laivą. Tada iškyla klausimas, tai kuris laivas yra tas, kurio Tezėjus išplakė į plaukiojimą: ar tas kurio grįžo iš plaukiojimo ar tas kuris buvo sudėtas iš išmetamų į jūrą lentų? Skirtingi mokslininkai pateikia įvairius šios situacijos vertinimus ir kriterijus į kuriuos reikia atsižvelgti. Pavyzdžiui A.I.Ujemov nurodo, kad atsakymas į šiuo klausimus priklauso nuo lentų pakeitimo greičio t.y. jeigu lentos buvo keičiamos palaipsniui – viena po kitos, tai tokiu atveju daiktas pasilieka tas pats⁸⁷. Suprantama, kad pateiktas šio mokslininko greičio kriterijus nėra pakankamas ir labai aiškūs, nes pats greitis yra labai sąlyginė sąvoka ir priklauso nuo kiekvienos situacijos t.y. vienu atveju tai galima pavadinti, kad greitai, o kitu atveju jau ne. Giliau šią problemą nagrinėjo rusų mokslininkų kolektyvas (B.S.Stepinij, V.G.Goročov, M.A.Rozov). Jie nurodo, kad mus supa daug tokių reiškinių panašių į Tezėjaus laivo paradoksą pvz. kas tai universitetas? Jei tai dėstytojai, tai jie pastoviai keičiasi, jei tai studentai, tai jų sudėtis dar labiau

⁸⁶ Suprantama, kad išimti iš apyvartos pinigai gali virsti daiktais. Bet tokiu atveju jų vertė bus nustatoma pagal pinigą, kaip popieriaus savybes: istoriškumas, tam tikro asmens rankose buvimas, ypatingų žymiu laiko bėgyje atsiradimas.

⁸⁷ Уемов А.И. Вещи, свойства и отношения. – М.: Издательство АН СССР, 1963. Р. 5 - 17.

keičiasi, jei tai pastatas, tai juk universitetas bet kada gali persikelti į kitą pastatą. Šie mokslininkai siūlo tokiems ir panašioms reiškiniams priskirti kumatoidų sąvoką (graikiškai „kuma“ tai banga). Šia sąvoka yra apibrėžiamas atskirtinumas nuo kūniškumo. Todėl remiantis šia kumatoido sąvoka bandoma paaiškinti daiktą. Tėzėjaus laivo atveju, Tezėjaus laivas yra laikomas kumatoidu, todėl nepriklausomai, kad jo kūnas išoriškai keičiamas, vis tiek laivas lieka tas pats⁸⁸. Todėl iš šių autorių pozicijų galima daryti išvadą, kad jie suvokia daiktą per jo vidinę energiją, kaip idėją. Taip pačiai galima kalbėti ir apie asmenį, kuris išoriškai nuo pat gimimo iki mirties keičiasi t.y. auga, patiria tam tikrų sužalojimų, gali netekti kai kurių kūno dalių, bet vis tiek asmuo lieka tas pats.

Aptarus teorinius daiktų aspektus pabandykime panagrinėti civilinių teisių objektus, kurie yra labai panašūs, o gal net ir yra daiktais civilinio kodekso prasme. Tokiais objektais bus: elektros energija, šiluminė energija, nuolaidų kortelės, žemės sklypai Mėnulyje.

LR CK komentaro autoriai pateikdami daikto sąvoką nurodo: „daiktai – tai materialūs mus supančio pasaulio dalykai, esantys kietos, skystos ir kitokios fizinės būsenos. CK daiktais taip pat laikoma elektros ir šilumos energija“⁸⁹. LR CK šeštos knygos 7 skirsnis (6.383 – 6.391 straipsniai) yra skirti energijos pirkimo – pardavimo sutarčių reglamentavimui. LR CK 6.391 straipsnis nurodo, kad šio skirsnio normos taikomos aprūpinant elektros, šilumos energija, dujomis, naftos ir naftos produktais, vandeniu ir kitų rūšių energija per jų tiekimo tinklus, jeigu įstatymai nenustato ko kita arba kitokia išvada nedarytina atsižvelgiant į prievolės esmę. Iš čia matosi įstatymo leidėjo aiški pozicija energiją priskirti prie daiktų kategorijos. Iš esmės tokiai pozicijai galima pritarti, tik iškyla tam tikros problemos su kūniškumo požymiu t.y. ar tam tikra energija yra apribota erdvėje ir ar gali pati būti vadinama daiktu. Dabartinis lietuvių kalbos žodynas energiją apibūdina kaip: „1. viena iš pagrindinių medžiagos savybių – jos judėjimo matas, gebėjimas atlikti darbą; 2. galėjimas dirbti, veiklumas, darbingumas“⁹⁰. Iš čia matyti, kad energija lingvistiniu požiūriu yra suprantama kaip daikto savybė, o ne pats daiktas. Energija yra susijusi su energijos šaltiniu t.y. objektu kuris veiktos dėka išsiskiria naudingas vertybes, kurios yra vadinamos energija pvz. saulė šviesdama (šaltinis) išskiria šiluminę ir šviesos energiją. Įvairios energijos rūšys egzistuoja pačios savaimė nepriklausomai nuo žmogaus veiklos pvz. vėjo energija ir jau minėta saulės tiekiamą šiluminę energiją. Žmogus šias gamtos savybes bando pritaikyti savo poreikiams tenkinti, o reikalui esant dirbtinai sukuria šaltinius galinčius gaminti energiją, dažniausiai pakeičiant vieną energiją į kitą pvz. vėjo elektrinė vėjo energiją paverčia elektros energija. Suprantama, kai energijai suteikiamas daiktinis pavidalas, tai ji tampa daiktu

⁸⁸ Plačiau apie tai Степин В.С., Горохов В.Г., Розов М.А. Философия науки и техники. – М.: Гардарики, 1996.

⁸⁹ Bakanas A. Bartkus G. Dominas G. ir kt. /vad. V.Mikelėnas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001. P. 214.

⁹⁰ <http://www.autoinfa.lt/webdic/>; prisijungimo laikas: 2005-10-12

pvz. baterija ar akumuliatorius įkrauti elektros energija. Kitais atvejais energija pripažinti daiktu gana sunku, nes ji nėra apribota erdvėje. Šios problemos sprendimui, mūsų manymu, įstatymo leidėjas naudoja „tiekimo tinklą“ sąvoką, kurie yra skirti energijai tiekti t.y. kitaip tariant energijos negalima būtų teikti jeigu nebūtų tinklų. Tai pabrėžia ir LR CK 6.383 straipsnio 2 dalis nurodydama, kad energijos pirkimo – pardavimo sutartis sudaroma su abonementu tik tuo atveju, kai jis turi energiją naudojančius įrenginius ar nustatytus techninius reikalavimus atitinkančius vidaus tinklus, kurie yra prijungti prie energijos tiekimo tinklų ir kai įrengti energijos apskaitos prietaisai. Kaip matyti įstatymo leidėjas kelia papildomus reikalavimus energijai, kuri yra civilinėje apyvartoje. Čia pat atsiranda daiktų pirkimui – pardavimui nebūdingi reiškiniai pvz. energijos tiekimo režimas, pareigos prižiūrėti įrenginius, apribojimai leisti naudotis kitiems asmenims (subabonantams). Todėl mūsų manymu, visa tai rodo, kad energija nėra daiktu, o jai labiau yra būdingi paslaugų teikimo negi pirkimo – pardavimo nuostatos.

Kalbant tik apie elektros energijos tiekimo specifika ir įvertinus elektros energiją fizikos aspektu, darytina išvada, kad asmuo naudojantis energija jos nepasiima sau, nes elektros energijos tiekimas yra elektronų judėjimo užtikrinimas nuo teigiamo iki neigiamo poliuso. Kitaip tariant energijos teikėjas užtikrina elektronų judėjimą pagal nustatytus normatyvus. Asmuo naudojantis elektros energija jos nepaima, o tik pasinaudoja elektronų judėjimu, panašiais kaip pasinaudojimas upės vandens srove neimant vandens. Todėl iš čia išdėstytų argumentų manytume, kad elektros energiją nereikėtų laikyti daiktu. Tikslingiau, mūsų manymu, būtų jos apyvartą reglamentuoti per paslaugų teikimo institutą.

Pastaruoju metu ypač paplito nuolaidų kortelių teikimas nuolatiniam klientams, ar asmenims apibūdintais kitais požymiais pvz. nusipirkusiems prekių už tam tikrą sumą, ar tiesiog dalyvavusiems tam tikrose akcijose, renginiuose. Jomis skatinama pritraukti nuolatinis pirkėjus suteikiant teisę už mažesnę kainą nusipirkti daiktus arba gauti paslaugas tuo juos išskiriant nuo kitų pirkėjų masės. Šios nuolaidų kortelės būna dažniausiai plastikinės arba popierinės laminuotos formos. Suprantama, kad tokios kortelės, nors dažniausiai nėra parduodamos, bet turi tam tikrą piniginę vertę, todėl gali dalyvauti ir civilinėje apyvartoje. Jų vertė yra tame, kad jas turintis asmuo patiria mažiau išlaidų, negu būtų patyręs neturėdamas tokios kortelės. Tokia kortelė yra labai panaši į daiktą, bet manytume ji neturėtų būti laikoma daiktu. Atidžiau aiškinant jos prigimtį galima būtų pasakyti, kad nuolaidos suteikimas turėtų būti aiškinamas, kaip sutartis kuria nuolaidos davėjas įsipareigoja suteikti nuolaidos gavėjui sutartyje nustatyto dydžio nuolaidą perkant tam tikros rūšies daiktus arba gaunant paslaugas. Sutartims yra būdinga tai, kad žinajamos yra sutarčių šalys. Nuolaidos sutarties atveju apibrėžiama yra tik viena šalis t.y. nuolaidos davėjas, o kita šalis lieka neapibrėžta dėl apyvartos supaprastinimo, nes sudarius rašytinę ar žodinę sutartį nuolaidos teikėjui visada prieš suteikiant konkrečiam asmeniui nuolaidą

reikėtų patikrinti ar yra sudaryta sutartis su konkrečiu asmeniu (kas būtų pakankamai sunku, jeigu tokių sutarčių sudaryta labai daug) ir ar prašantis nuolaidos asmuo yra būtent tas asmuo (reikėtų nustatyti asmens tapatybę). Suprantama, kad tokiu būdu suteikiant nuolaidas užimtų daug laiko. Todėl supaprastinimui ir laiko sutapatinimui sutarties sudarymas įforminamas nuolaidų kortelės išdavimu, kuri turi tam tikrą nuolaidos davėjo nustatytą formą ir nuolaidos davėjas įsipareigoja ne konkrečiam asmeniui X, o bet kokiam asmeniui pateikusiam šią kortelę suteikti nuolaidą. Todėl tokios kortelės perleidimas kitam asmeniui turi būti aiškinamas kaip teisė gauti nuolaidą perleidimas, o kadangi nuolaidos sutartyje kreditoriumi yra nuolaidos gavėjas, tai tokiu atveju nereikalingas nuolaidos davėjo sutikimas. Iš čia išdėstytų argumentų matyti, kad mes nuolaidos kortelę laikome sutarties forma. Todėl ją negalima laikyti daiktu civilinės teisės prasme, nes jai nebūdingas mūsų nurodytas daiktams būdingas požymis – vertė siejama su daikto kūniškumu. Nuolaidų kortelės vertė priklauso nuo nuolaidos davėjo likimo, nes išnykus nuolaidos davėjui pvz. likvidavus, tokia kortele praranda vertę.

Pastaruoju metu spaudoje ir kituose masinio informavimo priemonėse kartais yra platinama informacija, apie tai, kad kai yra parduodami ar kažkas įsigijo žemės sklypus mėnulyje. 2005 metų rugpjūčio 13 dieną „Delfi“ naujienų portale buvo nurodoma: „Beveik pusės hektaro dydžio sklypą Mėnulyje yra įsigijęs vienas Panevėžio verslininkas. Už pirkinį jis sumokėjo 12 dolerių. Verslininkui atsiųstame sertifikate nurodyta, kad jis yra teisėtas Mėnulio dalies Lietų jūroje savininkas. Mėnulio gabalą panevėžiečiui pardavė viena iš kelių organizacijų, kurios pasaulyje legaliai prekiauja šio dangaus kūno plotais. Nekilnojamojo turto Mėnulyje turi ir Seimo narys Vytautas Lapėnas.“⁹¹. Mūsų darbe svarbu įvertinti, ar žemės sklypas mėnulyje gali būti laikomas daiktu civilinės teisės prasme. Lietuvos, kai ir kitų valstybių jurisdikcija pagal tarptautinės teisės papročius galioja iki žemesnio palydovo orbitos. Todėl jokie dangaus kūnai ir planetos neįeina į jokios valstybės jurisdikciją ir laikomi visuomenės turtu. Iš to seka, kad žemės sklypai mėnulyje negali būti civilinės teisės objektu, nes jie yra išimti iš civilinės apyvartos. Tokių sutarčių sudarymas dėl žemės sklypų Mėnulyje pardavimo gali būti vertinamas tik kaip jumoro forma, nes nuosavybės teisės į šiuos objektus įgyti neleidžia teisės aktai. Kainos mokėjimas už šiuos žemės sklypus turi būti vertinamas kaip mokestis už gražiai įforminto popieriaus (sertifikato) pirkimą – pardavimą.

4.2. Turto samprata

Kadangi LR CK nuosavybės teisės objektu laiko ir turta, tolesnėje šio darbo dalyje pabandydysime išnagrinėti turto įvertinimą teisinėje ir kitoje literatūroje. Skirtingi mokslininkai

⁹¹ <http://www.delfi.lt/news/economy/business/article.php?id=7282307> = prisijungimo laikas 2005-09-30

pateikia skirtingas turto sampratas. Rusų civilinės teisės klasikas D.I. Mejer turtu laikė daiktų ir kito asmens veiksmų kaip atskirų civilinių teisių objektų visumą. Bet tuo pačiu metu D.I.Mejer turtą laikė civilinių teisių objektu⁹².

Kitas rusų mokslininkas G.F.Šeršenevič turtą suvokė dviem prasmėmis t.y. ekonomine ir teisine prasme. Ekonominė prasme turtu jis siūlė vadinti vertybių visumą (daiktai ir teisės į svetimus veiksmus), kuri yra vieno asmens valdoma. Teisine prasme turtu jis siūlė laikyti turtinių teisių santykių (kurios galima įvertinti pinigais) visumą, kurių subjektu yra konkretus asmuo. Asmeninio pobūdžio santykiai į šią kategoriją neįeina. Todėl į turto teisine prasme turinį įeina:

- 1) iš vienos pusės – turto aktyvas:
  - a) daiktų visuma priklausančių asmeniui nuosavybės teise ir pagal kitas daiktines teises
  - b) teisių į svetimus veiksmus visuma
- 2) iš kitos pusės – turto pasyvas:
  - a) daiktų visumą priklausančių kitiems asmenims nuosavybės teise arba pagal kitas daiktines teises
  - b) asmens prievolių visuma⁹³

Vokiečių civilistas A.Brinz teigė, kad turto supratimas ekonominiu aspektu suprantamas kaip vertybių visuma (piniginių ir kitų), kurie priklauso asmeniui. Teisine prasme turtas suprantamas kaip vertybių visuma, kuri yra asmens aktyviuose ar pasyviuose santykiuose. Turtą sudarančios vertybės turi piniginę išraišką arba gali būti įvertinti pinigais. Todėl visa tai, kas negali būti įvertinta pinigais, pasak A.Brinz, negali būti sudaryti turto (*Habe*) teisine prasme. Bet pinigai arba pinigais įvertinamos vertybės sudaro turtą, jei juos „turima“ (*indem man sie hat*). Kadangi žodis „turėti“ (*haben*) naudojamas dvejomis prasmėmis: faktine ir teisine, tai kyla klausimas ar reikia laikyti turtu tai, ką asmuo turi faktiškai? Jeigu į šį klausimą atsakymas būtų teigiamas, tai turtas turis yra teisinė sąvoka prarastų savo prasmę. Todėl grynai faktinis „turėjimas“ neturi būti laikomas turtu. Savo mintis A.Brinz apibendrina posakiu: „turte nėra to, kas nekainuotų pinigų, bet ne viskas kas įvertinama pinigais įeina į turtą“⁹⁴.

H.Dernburg nuomone turtas yra vertybių visuma, kuri priklauso konkrečiam asmeniui ir turinti piniginę išraišką. Sudėtinės turto dalys gali keistis, turtas gali mažėti ar didėti. Į turtą įeinantys elementai yra arba kūniški daiktai (*res corporales*) arba bekūniški daiktai (*res incorporales*). Bekūniškais daiktais H.Dernburg laikė teises pvz. servitutai, prievolinės teisės ir t.t. Turtą H.Dernburg skirstė į: specialusis turtas (*universitates juris*) – sudėtinių dalių ratas, kuris

⁹² Мейер Д. И. Русское гражданское право (в 2-х ч. Часть 1). По исправленному и дополненному 8-му изд., 1902. - М.: Статут, 1997. С. 139.

⁹³ Plačiau apie tai Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 г.). – М.: СПАРК, 1995. P. 95.

⁹⁴ Plačiau čia: Brinz A. Lehrbuch der Pandekten – 2. Aufl. Erlangen, 1873. P. 447.

sudaro vienetą juridine prasme pvz. turtas priklausantis prekybiniam vienetai; ir daiktų visuma (*universitate facti*) – daiktų visuma, kurie gali būti apjunti ir dalyvauti apyvartoje kaip vienetas⁹⁵.

F.Regelsberger nurodo, kad yra paplitusi klaidinga nuomonė, pagal kurią turtas yra suprantamas teisių objektu. Turtas jo nuomone yra ne teisės objektas, o teisinis suvokimas (*juris nomen, juris intellectus*), lygiagrečiai su kurio galimas ir ekonominis turto supratimas. Teisine prasme turtas turi būti suprantamas kaip teisinių santykių visuma įvertinta pinigais, kuriuose asmuo dalyvauja kaip turto turėtojas. Šios nuostatos nesilaikymas dažnai priveda prie negalėjimo atskirti daiktus nuo reikalavimų. Teisinius santykius įvertintus pinigais turtu paverčia jų turėtojas t.y. asmuo. Kai mes kalbame apie turtą, tai mes visada turime omeny, kad šis turtas kažkam priklauso, nors neatmetama galimybė, kad gali būti besubjektinis turtas⁹⁶.

Prancūzų mokslininkas K.S.Zaharia nurodo, kad išorinių dalykų daugėtą galima vertinti kaip vientisą junginį savininko arba įstatymo nuožiūra. Todėl visuma dalykų įstatymo nuožiūra yra vertinama kaip asmens turtas. Turtu objektas yra išoriniais dalykai priklausantys asmeniui, bet ne kaip atskiri dalykai su individualiais požymiais, o kaip vertybės bendra prasme, arba kaip vertybės turinčio pinigine išraiška. Todėl civilinių teisių objektus reikia nagrinėti iš abiejų pusių t.y. kaip atskiri dalykai ir kaip turto dalys. Turtas negali būti vertinamas kaip išorinis dalykas, o tai yra kaip visų dalykų priklausančių vienam asmeniui teisinės visumos idėja⁹⁷.

Kitas prancūzų teisininkas R.Savatje nurodo, kad praktika įrodinėja, kad realūs daiktai teisiniame gyvenime dalyvauja tik teisių dėka. Todėl tik teisės, o ne patys daiktai gali būti laikomi turtu⁹⁸.

O.Fedosiukas nagrinėdamas nuosavybės ir turto santykius išskiria ekonominę turto sampratą nurodydamas, kad remiantis ekonomine turto samprata, turtu galime vadinti viską, kas tik gali turėti objektyvią pinigine vertę, būti asmens turėjimo dalyku, viena ar kita forma tapti atlygintinų sutarčių objektu. Esant šiuolaikinei civilinei apyvartai, į garbę vadintis turtu pretenduoja vis daugiau nematerialaus pasaulio dalykų. Čia patenka ne tik jau teisėje pripažinti nematerialūs dalykai – prekės ženklas, firmos pavadinimas, komercinės paslaptys, intelektinės veiklos rezultatai, bet ir prestižinė ūkinio objekto vieta, gaminamos prekės paklausa, aukšta personalo kvalifikacija, gera dalykinė reputacija ir kt. Šio turto dažnai neįmanoma apskaičiuoti ir jis neapmokestinamas, tačiau tai nereiškia, kad jis neturi pinigines išraiškos⁹⁹.

⁹⁵ Plačiau: Dernburg H. Pandekten. Erster Band. – Berlin: Verlag von H. W. Mueller, 1884. S. 154-157.

⁹⁶ Plačiau: Regelsberger F. Pandekten. (Systematisches Handbuch der deutschen Rechtswissenschaft). Band 1. – Leipzig: Verlag von Duncker und Humblot, 1893. P. 357 – 363.

⁹⁷ Zahariä v. Lingenthal K. S. Handbuch des Französischen Civilrechts. Drittterr Band – 7., verm. Aufl. Heidelberg: Ernst Mohrs Verlag, 1886. P. 529 – 540.

⁹⁸ Саватье Р. Теория обязательств. М. : "Прогресс", 1972. P. 55.

⁹⁹ O.Fedosiukas. Nuosavybė ir turtas civiliniame ir baudžiamajame kodeksuose // Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20). P.83.

Kaip matome skirtingi mokslininkai pakankamai skirtingai supranta ir aiškina turto sampratą. Pabandykime nustatyti kaip turtas yra suprantamas LR CK įtvirtintuose normose. Nei 1964 metų nei įsigaliojęs nuo 2001 metų LR CK nepateikia turto apibrėžimo, nors gana dažnai ši sąvoka yra vartojama. Turto samprata, nors nepakankamai išsamiai, bandoma apibrėžti civilinio kodekso komentare komentuojant civilinio kodekso reglamentuojamus santykius. Turtiniais laikomi tokie santykiai, kurių dalykas yra turtas plačiuoju požiūriu – daiktai, turtinės teisės ir pareigos, vertybiniai popieriai, pinigais ir t.t. Turtiniai santykiai visada turi piniginę išraišką t.y. jų dalyką galima įvertinti pinigais¹⁰⁰. Komentuojant civilinių teisių objektus yra nurodoma, kad sąvoka turtas reiškia daiktus, turtines teises ir turtines pareigas, pinigus. Siauroju požiūriu ši sąvoka reiškia daiktą ar daiktų visumą. Plačiuoju požiūriu „turtas“ – tai ir daiktai, ir turtinės teisės bei pareigos, išimtinės teisės ir panašiai (žaliavos, prekės, pastatai, pinigai, prekių ir paslaugų ženklai, juridinio asmens pavadinimas ir t.t.)¹⁰¹.

Buhalterinėje apskaitoje, taip pat dažnai yra vartojama sąvoka. LR Buhalterinės apskaitos įstatymo 2 straipsnio 17 dalis nurodo: „Turtas – materialiosios, nematerialiosios ir finansinės vertybės, kurias valdo ir naudoja ir (arba) kuriomis disponuoja ūkio subjektas, ir kurias naudojant tikimasi gauti ekonominės naudos“¹⁰². G.Kalčinskas turtą apibrėžia kaip nuosavybės teise įmonės savininkams priklausanti ekonominių išteklių dalis¹⁰³.

Pabandykime pasinaudojant sisteminės analizės ir apibendrinimo metodu suformuoti turto sąvoka, kuria prasme ji vartojama LR CK. LR CK 1.97 straipsnio 1 dalis išvardijant civilinių teisių objektus nurodo: „Civilinių teisių objektai yra daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, kitas turtas bei turtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veiksmų rezultatai, o taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės“. Iš šios nuostatos matyti, kad turtas gali būti civilinių teisių objektu ir juo gali būti vadinami daiktai, pinigai vertybiniai popieriai. Iš tokios formuluotės tampa nelabai aiški įstatymo leidėjo pozicija dėl intelektinės veiklos rezultatų, informacijos, veiksmų ir veiksmų rezultato, o taip pat turtinių ir neturtinių vertybių priskyrimo, ar nepriskyrimo turtui. Taip pat iškyla klausimas koks santykis su turtu yra „turtinių teisių“ ir „turtinių vertybių“? LR CK 1.112 straipsnio 1 dalis nurodo, kad civilinių teisių objektai yra daiktinės teisės, prievolinės teisės, taip pat teisės atsirandančios iš intelektinės veiklos rezultatų. Atsižvelgus, į šio straipsnio pavadinimą „turtinės teisės“ galima būtų daryti išvadą, kad įstatymo leidėjas šiame straipsnyje išvardina turtinių teisių rūšis. Bandant paaiškinti turtinių vertybių sąvoką, galima konstatuoti, kad įstatymo leidėjas daugiau šios sąvokos

---

¹⁰⁰ Bakanas A. Bartkus G. Dominas G. ir kt. /vad. V.Mikelėnas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001. P. 56.

¹⁰¹ Ten pat. P.213.

¹⁰² Lietuvos Respublikos Buhalterinės apskaitos įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 99-3515.

¹⁰³ Kalčinskas G. Buhalterinės apskaitos pagrindai. Trečias papildytas leidimas. Vilnius: Pačiolis, 1997. P.32.

nevartoja civiliniame kodekse. Nors yra vartojama asmeninių neturtinių vertybių sąvoka (LR CK 1.114 straipsnis), o taip pat materialių vertybių sąvoka (LR CK 4.18 straipsnio 1 dalyje¹⁰⁴).

Bandant suformuoti turto sampratą pažvelkim į kitų LR CK straipsnių konstrukcijas, kur naudojama „turto“ sąvoka. LR CK 1.85 straipsnio 1 dalis nurodo: „Fizinio asmens, kurio veiksnumas apribotas dėl piktnaudžiavimo alkoholiniais gėrimais arba narkotinėmis medžiagomis, be rūpintojo sutikimo sudarytas *turto ar daiktinės teisės* perdavimo sandoris...“; LR CK 1.91 str. 4 dalis: „Šiame straipsnyje vartojama samprata „realus grasinimas“ reiškia kitos sandorio šalies ar trečiojo asmens nepateisinamus ir neteisėtus prieš sandorio šalį, jos tėvus, vaikus, sutuoktinį, senelius, vaikaičius arba kitus artimuosius šalies giminaičius, arba *ju turtą ar reputaciją* nukreiptus veiksmus, kurie duoda pagrindą manyti, kad gali būti padaryta žalos šiems asmenims, *ju turtui ar reputacijai*...“. LR CK 1.110 str. 1 dalis: „Civilinių teisių objektu gali būti įmonė, kaip verslu užsiimančiam (pelno siekiančiam) asmeniui priklausantis *turto ir turtinių bei neturtinių teisių, skolų ir kitokių pareigų visuma*“ Iš čia pateiktų LR CK normų, kur vartojama sąvoka „turtas“ atrodo, kad įstatymo leidėjas turtu nelaiko daiktinių teisių, reputacijos, turtinių teisių. Mūsų nuomone, įstatymo leidėjas yra nepakankamai nuoseklus ir visgi remiantis sisteminiu turto aiškinimu turto sąvoką vartojamą LR CK reikėtų aiškinti panašiai kaip turto sąvoką pateikia LR buhalterinės apskaitos įstatymas t.y. turtu reikėtų vadinti asmeniui priklausančių materialių vertybių visumą. O jeigu bandytume turto sąvoką apibrėžti per į jos sudėtį įeinančių elementų visumą, tai turtu yra: daiktai, pinigai, vertybiniai popieriai, turtinės teisės (prievolinės, daiktinės, atsirandančios iš intelektualinės veiklos rezultatų), informacija, o taip pat kitos turtinės vertybės. Pateikti baigtinį elementų sąrašą nėra tikslinga, nes galima kai kurių elementus neišvardinti, o tai vėliau gali sukelti probleminių situacijų.

Skiriant didesnę dėmesį turto sampratai ir norint aiškiau apibrėžti kas tai yra turtas, mūsų manymu, susiduriame su tam tikromis problemomis nustatant ką visgi turime vadinti turtu: ar teisę ar teisės objektą?. Kad geriau apibūdinti šią problemą pateiksime tokį pavyzdį: asmeniui nuosavybės teise priklauso gyvenamasis namas ir tas pats asmuo turi teisę naudotis kaimyno žemės sklypu susisiekimui (t.y. keliu) - servitutas. Kyla klausimas kokį turtą turi asmuo? Ar asmens turtas yra gyvenamasis namas (daiktas – teisės objektas) ar nuosavybės teisė (daiktinė teisė) į gyvenamąjį namą? Taip pat, kaip vertinti servitutą: ar asmens turtu bus kitam asmeniui nuosavybės teise priklausantis žemės sklypas, ar turtas tai teisė naudotis svetimu sklypu? Iš mūsų anksčiau pateiktos sąvokos išeina, kad turtu reikėtų laikyti ir gyvenamąjį namą ir nuosavybės teisę į namą. Tokia susiklosčiusi situacija, manytume, yra neteisinga.

---

¹⁰⁴ Iš daikto gaunamomis pajamomis laikomi pinigai ir kitos materialinės vertybės, kurie gaunami naudojant pagrindinį daiktą civilinėje apyvartoje.

Pabandykime į turtą pažvelgti iš subjektinės teisės pozicijų. Asmuo turi subjektinę teisę į tam tikrą vertybę. Tokią situaciją apibūdinant mes dar negalime sakyti, kad asmuo turi turtą, nes toji vertybė į kurią asmuo turi subjektinę teisę nėra apibrėžta ir ja gali būti gyvybė, laisvė ir t.t. Dabar pabandykime šiek tiek susiaurinti „vertybės“ kategoriją pridodant jai papildomą požymį – vertybė gali būti įvertinta pinigais. Tokiu atveju asmens subjektinę teisę į tai, kas gali būti įvertinta pinigais, galima vadinti turtine teise. Kur tokiu atveju mūsų pateiktoje scheme yra vieta turtui? Mūsų manymu, iš šios schemos darytina išvada, kad turtu teisine prasme reikėtų laikyti asmens *turtinių teisių* visumą. Pats daiktas atskirai t.y. subjektinės teisės objektas nepriskiriamas prie turto kategorijos, nes tai neatspindėtų turto kokybinių savybių pvz. vienam asmeniui žemės sklypas priklauso nuosavybės teisei, o kitas asmuo turi servitutą į šį žemės sklypą. Tokiu atveju tiek vieno tiek kito asmens turtą reikėtų įvardinti kaip vienodo dydžio, nes tiek savininko, tiek servituto turėtojo turtu būtų tas patas žemės sklypas. Konkreti subjektinė turtinė teisė negali egzistuoti be objekto ir ji yra glaudžiai su juo susijusi. Kadangi turtui yra svarbus jo įvertinimas pinigais, todėl įvertinama yra asmens teisė į objektą, nes teisės kokybiniai kriterijai labai keičia vertę pvz. jei tai nuosavybės teisė į konkretų daiktą, tai piniginis įvertinimas yra didesnis, o jei tai servituto teisė į tą patį objektą, tai vertė suprantama yra mažesnė. Tokiu būdu turtinės teisės piniginei išraiškai turi įtaką tiek objektas, tiek teisės jungiančios su objektu apimtis.

Kitu klausimu susijusiu su turtu yra turto santykis su nuosavybės teise. Nuosavybės teisė yra turtinė teisė. Bet ne kiekviena turtinė teisė yra nuosavybės teisė, dar kitaip tariant nuosavybės teisė yra tik viena iš turtinių teisių rūšių. Daugelis mokslininkų, pastaruoju metu, sutapatina nuosavybės teisę su turtine teise, todėl atsiranda požiūris, kad nuosavybės teisės objektu gali būti bet koks turtas. Toks požiūris atsiranda dėl tos priežasties, kad turtu yra laikomos vertybės kurios priklauso konkrečiam asmeniui. Todėl problema kyla dėl to žodžio „priklauso“ aiškinimo. Yra paplitusi nuomonė, kad visa tai kas asmeniui priklauso, reikia vadinti to asmens nuosavybe. Toks požiūris mūsų manymu yra klaidingas ir manome, kad žodį priklausos reikia aiškinti per subjektinės teisės kategoriją, o ne per daiktinės teisės institutą – nuosavybės teisę. Subjektinė teisė ir tuo pasižymi, kad ji pati priklauso konkrečiam asmeniui, nes kitaip tai nebūtų subjektinė teisė¹⁰⁵.

Turtinėms teisėms (turtui) kyla problema tame, kad tam tikra jų dalis nėra sureglamentuota LR CK ir kitais įstatymais, todėl praktikoje gali atsirasti problema su jų gynyba. Bet šiai problemai spręsti mūsų manymu reikia pildyti LR CK turtinių teisių institutu numatant bendras taisykles kurios būtų taikomos visoms turtinėms teisėms, o tuo pačiu ir nuosavybės ir kitoms daiktinėms teisėms, o ne žengti tokiu būdu kaip elgiamasi pastaruoju metu plečiant

---

¹⁰⁵ Plačiau apie subjektinės teisės buvo kalbama šio darbo ankstesniuose poskyriuose

nuosavybės teisės objektų ratą t.y. nuosavybės teisės objektu pripažįstant ir turtą. Tai kad įstatymo leidėjas nuosavybės teisės objektu įtvirtino ir turtą problemų neišsprendė (o net sukūrė papildomų), kadangi įvertinus viso nuosavybės teisės instituto nuostatas įtvirtintas LR CK 4 knygoje V skyriuje galima daryti išvadą, kad šis institutas yra pritaikytas vien tik daiktams. Tai pažymi ir O.Fedosiukas nurodydamas: „Kita vertus, CK 4 knygos 5 skyriaus „Nuosavybės teisė“ nuostatos iš esmės pritaikytos tik materialiam turtui, tuo tarpu norint įgyvendinti ar apginti, pavyzdžiui, teisę į prekės ženklą arba turtines autoriaus teises, reikia vadovautis visiškai kitomis normomis“¹⁰⁶.

Suprantama, kad visuomenėje, o ypač ekonomistų aplinkoje „prigijo“ visą tai kas ekonomiškai vertingo priklauso konkrečiam asmeniui vadinti to asmens nuosavybe. Bet kontinentinėje teisėje per ilgą jos vystymosi laikotarpį nuosavybės teisė buvo vystoma kaip daiktinės teisės institutas. Nors suprantama, kad pačiai seniausiais laikais, kai nebuvo pakankamai išvystyta ekonominė sistema ir civilinė apyvarta, tai apyvartoje dalyvavo ir asmuo galėjo turėti kaip „savo“ tik materialius daiktus. Tuo metu, kai pradėjo formotis kontinentinės teisės sistema apie tokius dalykus kaip intelektinės veiklos rezultatas ar elektromagnetinės bangos niekas net negalvojo. Suprantama, kad laikui bėgant atsirado naujų vertybių kurias asmuo galėjo laikyti kaip „savo“. Šiuo momentu ir pradėjo atsirasti problema kaip tokius objektus reikėtų vertinti ir reglamentuoti. Mūsų manymu kontinentinėje teisėje nuosavybės teisės institutas susiformavo per ilgą laikotarpį kaip daiktinės teisės institutas. Todėl dėl šios teisės sistemos tradicijų ir gero šio instituto pritaikymo tik materialiams daiktams reikėtų kontinentinės teisės sistemos teisėje nuosavybės teisės tradiciškai vadinti tik pačią absoliučiausią teisę į materialų objektą. Naujai atsirandančios vertybės reikėtų kurti papildomus teisės institutus. Nors iš ekonominės pusės suvokiant, kad asmeniui šiuo metu gali priklausyti ne vien tik daiktai, o ir kitos vertybės t.y. ekonominiu požiūriu galima tai vadinti asmens nuosavybe. Bet teisiniu požiūriu nuosavybės teisę, dėl kontinentinės teisės tradicijų, reikėtų sieti tik su absoliučiausia teisę į daiktą. O kalbant apie teises į materialias vertybes reikėtų vartoti turto terminą.

---

¹⁰⁶ O.Fedosiukas. Nuosavybė ir turtas civiliniame ir baudžiamajame kodeksuose // Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20). P.84.

PABAIGA

Apibendrinant darbe išdėstytas mintis galima būtų pateikti tokias svarbiausias padarytas išvadas:

- 1) Nuosavybė, nuosavybės teisė, nuosavybės teisės objektas, tai skirtingos teisinės kategorijos, todėl teisininkai neturėtų jų painiuoti ir jas atskirti
- 2) nuosavybės teisę kontinentinės teisės sistemoje reikia suvokti kaip teisę, kuri leidžia elgtis su daiktu savo nuožiūra, nepažeidžiant kitų asmenų interesų ir viešosios tvarkos.
- 3) Daiktinės teisės, o taip pat nuosavybės teisės (kaip daiktinės teisės instituto) objektu reikia laikyti tik daiktus.
- 4) Nuosavybės teisė priklausanti konkrečiam asmeniui yra asmens subjektinė teisė, bet ne kiekvieną subjektinę teisę galima vadinti nuosavybės teise. Taigi subjektinės teisės kategorija yra platesnė ir apiminanti nuosavybės teisę.
- 5) Subjektinės teisės objektu gali būti bet kokios teisės saugomos vertybės. Todėl subjektinės teisės objektu negali būti kita subjektinė teisė.
- 6) Prievolines teises ir daiktines teises skiria jų objektas: daiktinių teisių objektu yra daiktai, o prievolių (reikalavimo) teisių objektu yra kito asmens veiksmai.
- 7) Anglosaksų teisinė sistema nuosavybės teisės objektu laiko bet koki turtą; klasikinė kontinentinės teisės sistema nuosavybės teisės objektu laiko tik daiktus.
- 8) Šiuolaikinėje europietiškoje nuosavybės teisės doktrinoje išskiriamos 3 pagrindinės nuomonės dėl nuosavybės teisės objektų: a) siaura daikto koncepcija b) plati daikto koncepcija c) plati turto koncepcija. O tai reiškia vieningo požiūrio nebuvimą.
- 9) Nuosavybės teisė yra turtinė teisė, bet ne kiekviena turtinė teisė yra nuosavybės teise
- 10) Daiktai, tai yra materialaus pasaulio dalykai, kuriems yra būdingi požymiai: kūniškumas, dalyvavimas civilinėje apyvartoje, vertė susijusi su kūniškumu
- 11) Turtas turi būti suprantamas kaip konkrečiam asmeniui priklausančių turtinių teisių visuma
- 12) Reikalingas LR CK atskiras institutas skirtas reguliuoti turtines teises, ypač atkreipiant dėmesį į šių teisių gynybą

Galima konstatuoti, kad pasitvirtino beveik visos mūsų darbo pradžioje, iškeltos hipotezės, iškirus hipotezę apie teismų praktikos neišsivystymą. Darbo metu, nagrinėjant teismų praktiką pastebėta pakankamai išsivysčiusi teismų praktika nuosavybės teisės objektų srityje: tiek Lietuvos, tiek tarptautinio lygmens. O tai rodo temos pakankamai didelę ne tik teorinę, bet ir praktinę reikšmę.

Pažymėtina, kad tema liko nevisikai išnagrinėta ir mūsų manymu šį darbą galima būtų vystyti toliau, tokiomis kryptimis:

1. neskirta pakankamai dėmesio tokių kategorijų kaip teisinio santykio objektas ir teisės objekto tarpusavio sisteminiams ryšiams nustatyti
2. neišnagrinėta nuosavybės teisės objektų klasifikacijų reikšmė ir su tuo susijusios problemos
3. neskirta dėmesio kategorijų prievolės objektas, prievolės dalykas, prievolinės teisės objekto tarpusavio sisteminiams ryšiams nustatyti
4. nepateikta pasiūlymų dėl LR CK pakeitimų siekiant įgyvendinti mūsų siūlomas teorijas, nes tai reikalautų papildomo tyrimo
5. nepakankamai daug dėmesio skirta vertybinių popierių vietai civilinių teisių objektų sistemoje nustatyti, nes tai reikalautų papildomo tyrimo
6. reikėtų papildomai išnagrinėti galimybę įmonę laikyti daiktu ir jos santykį su prievolių teise
7. reikėtų papildomai išnagrinėti daiktinės teisės instituto – įkeitimo prigimtį pagal mūsų siūlomą teoriją, kai įkeičiami ne daiktai, o kitas turtas (šiuo metu mums yra iškilusi hipotezė, kad įkeitimas, tai daiktinės teisės institutas, jeigu jo objektu yra daiktas ir prievolinės teisės institutas, kai objektas yra ne daiktas, todėl šis institutas turėtų būti reglamentuojamas tiek daiktinėje teisėje, tiek prievolių teisėje)

Vystant toliau mūsų darbą ir jo metu pateiktas išvadas reikėtų pabandyti pateikti pasiūlymą dėl LR CK pakeitimo. Pagrindinės tokio įstatymo projekto rengimo kryptys turėtų būti:

- 1) turtinių teisių instituto sukūrimas LR CK. Mūsų nuomone, kad šis institutas turėtų būti išdėstytas LR CK I knygoje, kadangi šio instituto nuostatas galima būtų galima taikyti tiek daiktinei teisei, tiek prievolių teisei, tiek autorių teisei, tiek kitoms turinėms teisėms
- 2) LR CK normų pakeitimas, kuriuose be reikalo vartojamas terminas „turtas“, „nuosavybė“
- 3) Kitų teisės aktų pakeitimas siekiant užtikrinti sąvokų turtas ir nuosavybė aiškų vartojimą

Kaip matome siekiant įgyvendinti mūsų pasiūlymą reikalautų pakankamai daug darbo ir tyrimo, nes nuosavybės ir turto sąvokos yra pakankamai dažnai vartojamos teisės aktuose.

NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

- 1 Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014
- 2 Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, garantuojant kai kurias kitas teises ir laisves, be tų, kurios joje nurodytos, pirmasis protokolas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 15-386
- 3 Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr.4-805
- 4 Lietuvos Respublikos civilinio kodekso projektas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 108
- 5 Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262
- 6 Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios, Nr. 74-2262
- 7 Lietuvos Respublikos Buhalterinės apskaitos įstatymas // Valstybės žinios. 2001

Knygos:

- 8 Bakanas A. Bartkus G. Dominas G. ir kt. /vad. V.Mikelėnas. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001
- 9 Becker L. C. Property Rights. Philosophical Foundations. Ldn., 1977
- 10 Brinz A. Lehrbuch der Pandekten – 2. Aufl. Erlangen, 1873
- 11 Christian von Bar. Drobnię U. Study on Property Law and Non-contractual Liability Law as they Relate to Contract Law
- 12 Dernburg H. Pandekten. Erster Band. – Berlin: Verlag von H. W. Mueller, 1884
- 13 Honoré A. M. Ownership.—In: Oxford Essays in Jurisprudence. A. W. Guest (ed.). Oxford, 1961
- 14 Jovaišas K. Lietuvos Respublikos komentaras I dalis. Vilnius: Teisės institutas, K.Jovaišo PĮ, 2000
- 15 Kalčinskis G. Buhalterinės apskaitos pagrindai. Trečias papildytas leidimas. Vilnius: Pačiolis, 1997
- 16 Kiršienė J. Pakalniškis V. Ruškytė R. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004
- 17 Mikelėnas V. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia. 2000
- 18 Nekrašas V. Filosofijos įvadas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993
- 19 Nekrošius I. Nekrošius V. Vėlyvis S. Romėnų teisė: Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 1999

- 20 Regelsberger F. Pandekten. (Systematisches Handbuch der deutschen Rechtswissenschaft). Band 1. – Leipzig: Verlag von Duncker und Humblot, 1893. P
- 21 Tarybinė civilinė teisė 1975
- 22 Vaišvila A. Teisės teorija: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2000
- 23 Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija:mokomoji priemonė. Vilnius: Justitia, 2000
- 24 Vitkevičius P. Vėlyvis S. Mikelėnas V. ir kt. Civilinė teisė. Kaunas: Vijausta, 1997
- 25 Zahariä v. Lingenthal K. S. Handbuch des Französischen Civilrechts. Drittterr Band – 7., verm. Aufl. Heidelberg: Ernst Mohrs Verlag, 1886
- 26 Александров Н.Г. Законность и правоотношения в советском обществе. М.: Госюриздат, 1955
- 27 Братусь С.Н. О соотношении гражданской правоспособности и субъективных гражданских прав
- 28 Власова А.В. Структура субъективного гражданского права
- 29 Гришаев С.П. Гражданское право. Москва: Юристъ, 2001.Т.1
- 30 Иоффе О. С. Обязательственное право. М.: Изд. "Юридическая Литература", 1975
- 31 Кечекьян С.Ф.Указ.соч.
- 32 Лазар Я. Собственность в буржуазной правовой теории. Москва: Юридическая литература, 1985
- 33 Лапач В. А. Система объектов гражданских прав теория и судебная практика. Санкт-Петербург: Юридический Центр ПРЕСС, 2002
- 34 Мейер Д. И. Русское гражданское право (в 2-х ч. Часть 1). По исправленному и дополненному 8-му изд., 1902. - М.: Статут, 1997
- 35 Победоносцев К.П. Курс гражданского права. С.-Петербург: Синодальная типография, 1896
- 36 Саватье Р. Теория обязательств. М. : "Прогресс", 1972
- 37 Сергеев А.П. Толстой Ю.К. Гражданское право. М.: Издательство Проспект, 1996
- 38 Скловский К. И. Собственность в гражданском праве: Учеб.-практ. пособие. Москва: Дело, 2000
- 39 Степин В.С., Горохов В.Г., Розов М.А. Философия науки и техники. – М.: Гардарики, 1996
- 40 Суханов Е.А. Гражданское право: Учебник. М.: Издательство БЕК, 1998.
- 41 Уемов А.И. Вещи, свойства и отношения. – М.: Издательство АН СССР, 1963
- 42 Цыбуленко. З. И. Гражданское право России. Часть первая: Учебник - М., 1998
- 43 Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 г.). – М.: СПАРК, 1995

- 44 Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права, М.:Издание бр. Башмаковых, 1911
- 45 Щенникова Л.В. Вещное право: Учебное пособие. Пермь: Изд-во Пермского университета, 2001
- 46 Эннекцерус Л. Курс германского гражданского права. Москва: Издательство иностранной литературы, 1949

Moksliniai straipsniai:

- 47 V.Pakalniškis. Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20)
- 48 O.Fedosiukas. Nuosavybė ir turtas civiliniame ir baudžiamajame kodeksuose // Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20)
- 49 V.Pakalniškis. Daiktai civilinių teisių objektų sistemoje // Jurisprudencija. 2005, Nr.71 (63)
- 50 Гумаров И. Понятие вещи в современном гражданском праве России // Хозяйство и право. 2000. № 3.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimai:

- 51 Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 148 straipsnio antrosios dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 93 straipsnio 1 ir 2 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1993, Nr. 70-1320
- 52 Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Komercinių bankų įstatymo 37 straipsnio pirmosios dalies 7 punkto, 39 straipsnio, 40 straipsnio pirmosios bei antrosios dalių, 45 straipsnio ir 46 straipsnio antrosios bei trečiosios dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 36-915
- 53 Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1996 m. birželio 26 dienos nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. liepos 23 d. nutarimo Nr. 562 "Dėl gyventojų santaupų indeksavimo" 1 punkto nuostatos "taikydami koeficientą 10" atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1996, Nr. 63-1480
- 54 Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2000 m. liepos 5 dienos nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 214(10) straipsnio 1 dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 56-1669

- 55 Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2002 m. lapkričio 25 dienos nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymo 69 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio (2000 m. kovo 16 d. redakcija) 1 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 2 straipsnio (1999 m. gruodžio 16 d. redakcija) 1 dalies 5 punkto bei 23 straipsnio (1994 m. gruodžio 21 d., 2000 m. gruodžio 21 d., 2001 m. gegužės 8 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 113-5057
- 56 Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2003 m. liepos 4 dienos nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymo 69 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio (2000 m. kovo 16 d. redakcija) 1 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 2 straipsnio (1999 m. gruodžio 16 d. redakcija) 1 dalies 5 punkto bei 23 straipsnio (1994 m. gruodžio 21 d., 2000 m. gruodžio 21 d., 2001 m. gegužės 8 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ //Valstybės žinios. 2002, Nr. 113-5057
- 57 Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2004 m. gruodžio 13 dienos nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 181-6708

Europos žmogaus teisių teismo bylos:

- 58 1989 m. birželio 30 byla: Tre Traktörer Aktiebolag v. Sweden
- 59 1986 m. birželio 3 d. byla : Van Marle and others v. The Netherlands
- 60 1995 m. lapkričio 20 d. byla: Pressos Compania Naviera S.A. and others v. Belgium
- 61 1994 m. gruodžio 9 d. byla: Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece
- 62 1996 m. rugsėjo 16 d. byla: Gaygusuz v. Austria
- 63 2002 birželio 4 d. byla: Wessels-Bergervoet v. The Netherlands

Internetiniai šaltiniai:

- 64 http://www.tf.vu.lt/index.php?fuseaction=displayHTML&file=File_409.php&langparam=LT&type=v2
- 65 <http://www.autoinfo.lt/webdic/>
- 66 http://www.mruni.lt/padaliniai/FAKULTETAJ/tf/ckk/destomu_dalyku_programos.htm
- 67 http://www.mruni.lt/padaliniai/FAKULTETAJ/tf/fakultetas/studiju_programos.htm;

- 68 http://www.tf.vu.lt/index.php?fuseaction=displayHTML&file=File_1065.php&langparam=LT
- 79 <http://www.sgecc.net/>
- 70 <http://www.delfi.lt/news/economy/business/article.php?id=7282307>
- 71 <http://www.echr.coe.int/>
- 72 <http://www.lawbook.by.ru/>
- 73 <http://www.tarasei.narod.ru/resurs.htm>
- 74 <http://forum.yurclub.ru/>
- 75 <http://allpravo.ru/library>

SANTRAUKA

Nuosavybės teisės objekto problema doktrinoje ir teismų praktikoje

Pagrindinės sąvokos: nuosavybės teisė, nuosavybės teisės objektas, turtas, daiktai.

Šiame darbe autorius nagrinėja nuosavybės teisės objekto supratimą skirtingose doktrinos ir teismų praktikoje bei pateikia vieną iš galimų iškilusios problemos sprendimo variantų. Nuosavybės teisės objektas bandomas atskleisti per santykį su kitomis teisinėmis kategorijomis: civilinių teisių objektas, daiktinės teisės objektas, prievolės objektas.

Autorius taip pat skiria pakankamai dėmesio turto ir daikto sampratų analizei, bei šių kategorijų santykio su nuosavybės teise nustatymui. Išskiriami daikto požymiai, bet pateikiama turto samprata.

SUMMARY

The Problem of object of property right in the doctrine and judiciary practice.

Keywords: property right, object of property right, property, things

In this study author analyzes definition of object of property right in different legal doctrines and judiciary practice and offers how to solve this problem. The object of the property right is described through relationships with other legal categories: object of civil right, object of thing right, object of obligation.

Also author analyzes the definitions of property and things and their relations with property right. Author unfolds signs of things and discovers property definition.